

Landskap: Skåne Upptecknat av: Olof Christoffersson
 Härad: Phytts Adress: Fru Alstad
 Socken: Fru Alstad Berättat av: _____
^{inlämnat}
 Uppteckningsår: 1943 Född år 1869 i Fru Alstad, död 1944.

Gamla tidens jordbruk och tre därom. s. 1-57.
 Hur man gjorde hval i öronen till öron-

ringarna. s. 58.

Om dräkten ö. hemska öjden i Phytts härad. s. 59-72.
 Skyldighet att lämna lump till pappers-
 bruket. s. 72.

Klä "listura" vid begravning. s. 72.

Begravning. s. 73.

Skinnerberedning. s. 73.

Tjänstefolkets löner. s. 74-75.

Julhelappar. s. 74.

Julaböj. s. 74.

Stubbemöller. s. 76-88

Rim, gåva m. m. vid malning. s. 89-91.

Skriv endast på denna sida

Vid citat
 för originalet
 användas, då
 avskrivaren ej
 alltid kunnat
 tyda det. Sm. L.

74.

En rolig visa.

s. 92.

Fästa elden.

s. 93-94.

Om en präst o. en smed som både aring sig gjalt dubbigast. s. 94.

Tamtal mel. den giftshystna flickan
och hennes fader.

s. 94.

Övernaturliga väsen.

s. 95.

Flickan som trampade på brödet.

s. 96.

Tattare-språket.

s. 97.

ACC. N:R **M. 10648: /**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gamla tidors jordbruk och Kulturtro derom

Lantbefolkningens hela önskan var ju att erhålla god äring under det kommande året. De gävo därför akt på alla gamla tegn som de lärt av sina förfäder.

För att erhålla god äring gjordes alla gamla regler för att framkälla god och riklig årsväxt. Man till och med gjorde offerfest. Fru Cecilia Dalström född Wannisk efter en av Karl XII Karolinbussar som blev fången vid Poltava och återkom av rysk fångenskap. Hon dog i Västra Alstad 1925 över 80 år gammal. Som ung tjena hon som minstpiga således för omkring 100 år sen nu 1943 hos bonden Nils Jeppsson å n:r 18 Domme, Fru Alstad socken. Hon berättade för mig för en 30 år sen att varje Julafton skulle de koka ett helt fläske eller svinneböste således en fjerding av en slaktad julegris. Detta kokta köttet lades upp helt på ett stort äggekagelerfat och ställdes in på stora stuestenbordet och överhöljdes med ett duktyg der det skulle stå orört under hela julhögtiden och togs ej bort förrän Knut körde julen ut, der efter fick man äta av detsamma. Spadet vari fläsket kokats kallades masö vilket sattes in i grytan som det kokats i mitt på stugogolv. Häre skulle då till middagen julafton alla gårdens såväl husbonde som tjänare och tillfälliga hjälparbetare doppa groft skurit brö i skivor och äta vilket bröd kallades muljebrö.

ACC. NR **M. 10648: 2.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jag har själv flera gånger smakat och ätit sådant bröd doppat i masö det var mycket godt. Detta bruket var säkert ett offer för god äring under kommande året som levat kvar sen hednatiden och om dem av de stupade hjeltarna i vallhall som varje kväll åt den slaktade grisen Särumer vilken åter var slaktfärdig till nästa kväll.

Lutfisk skulle enligt gammal tro ätas nyårsaften såsom ett offer åt gudinnan Freja för god äring under det kommande året.

Odin in jagade det nya året genom att komma ridande å sin vita sexfötade sliper. *(Slipen hade 8 fötter)*

Julhalmen skulle i äldre tider bindas om fruktträden för att de skulle giva rikligt med frukt.

Om Freja "röstade" fruktträden julnatten kom frukten att blåsa ner under det kommande året.

Vägen från Skanör är udstaged av en so liksom byagränsorna sa de gamle.

Även gävo de noga akt på "skadden" (Skatan) som troddes vara fågelvärldens klockare och därför visste besked om det kommande året och han var ju också de gamlas trollfågel som skärtorsdag följde med hexorna till blåkulla och därför visste mera än andra fåglar och inrättade sitt bobygge efter den kommande sommarens väderlek. Om hon t.ex. byggde sitt bo, vilket hon bör-

jade med själva juldagen, högt uppe i trädens toppar visste hon att den kommande sommaren skulle bli regnig och våt boet lades därför högt upp i träden för att undvika bladdropp. Byggde skatan deremot sitt bo djupt nere i trädskronorna väntade hon en varm sommar och ville hava skydd för solens strålar av trädens blad. De gamla sågo mycket noga efter hur skatan för året byggde sitt bo för att derefter hava rättessnöre hur de skulle lägga till våren.

De gamla började också själva redan på själva juldagen att "taga tenj po åreds vär" (väderlek) genom att noga giva akt på hur väderleken var på alla tolv juldagarnas olika timmar. För att säkert komma detta ihåg hade de ett särskilt skrivtecken som de med krita gjorde märken på stugan eller "milkekammarebjelken." Dessa märken slogo vad de gamla sade i min ungdom aldrig fel. En av mina kusiner har omtalat att hennes mormor Elisabeth Klemmetsdotter född i Fjerdingslöv 1813 dog derstädes 1899 brukade göra dessa anteckningar på ett papper. Hon omtalade att anteckningarna gjordes som nedanstående teckning utvisar. Der vi ser fyra tecken över ett vågrätt streck och fyra tecken under samma strick för varje månad. De fyra över strecket stående märkena äro tagna var annan timma på förmiddagen och de under stående varannan timme på eftermiddagen. De gälla för halva månaden de som stå överst och de undre för sista hälften av månaden allt delad i fjerde delar. Tecknens betydelse en betydde solsken.

ACC. N:R **M. 10648:4**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ett längre eller kortare streck allt efter dess längd vackrare
eller mindre vackert väder. V betyder regnigt eller regnväder
ruvan Y m. eller man betydde urväder och blåst, storm.

Prov på hur tecknen gjordes.

1. V Y	Y Y X Y	1. . . .	1. 1. 1. 1.
Y V . X	Y Y Y X		. 1. 1. V
1	2	3	4

6. 1. 1. X	1. 1. . 1.	2. 1. . .	. 1. . . X
X 2. Y 1.	. X X X	. 2. . .	. 2. . . X
5	6	7	8

V. 1. .	1. 1. X X	. 2. . 1.	1. 1. 2. .
V. X X	X 1. 1. .	Y 1. X X	Y Y . .
9	10	11	12

En teckning i de tecken som de gamla brukade skriva med krita på mjölkammarebjelken. Å teckningen synas här och var snedstreck som Trettondedagen troddes ändra. Figur 1 angiver juldagens tecken för januari. Figur 2 Annandagjuls tecken för Februari o.s.v.

I provteckningen jag gjort var ju på juldagens väderlek strax på morgonen nära på vacker ty det lodrätta strecket är ju bara av halv längd. Sen blev det soligt vilket avbröts av regnväder och derefter av urväder som varade över middagen vilket avlöstes av regn. Men mitt på eftermiddagen tittade åter solen fram och närmare kvällen visar en längre streck ett vackert väder skall komma i slutet av månaden, men deröver har trettonde dagen ett streck och ändrat vädret.

På Trettonde dagen skulle det göras anteckningar för varje timme första timmen gällde för första månaden och så vidare. Anteckningen gjordes genom att draga snedstreck över de förut gjorda anteckningarna. Min kusin mindes dock ej riktigt trettonde dagens regler så jag kan ej klara det riktigt.

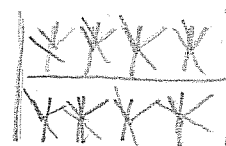
Efter vad jag nu ser i J. Liljegrens Run-Lära och i Riksantikvarie Oscar Montelius skrifter betyder runan icke yrväder utan "Madher". Man, menniska utmärkt genom sina bågge mot himlen strackte händer. En sådan runa upp och nervänd betyder "Stupmadher, stupad eller upp och nedvänt" samt Asur (av ör, Yr

spänd bäge, beskriva mynden.

Det är likväl intresant att de gamla hade tecknat yrväder med en sådan runa eller en man som sträckte sina händer mot himmeln till bön om att Gudfader måtte avvända det ankommande ovädet.

Efter min teckning så skulle ju annandagjul bli en yrvädersdag men deremot tredjedag jul en vacker och solig dag. Julens tolv dagar motsvarade ju årets 12 månader. Det som tecknades över strecket förre hälften av månaden och det som stod under strecket senare delen av månaden. Genom att giva akt på dessa tolv juldagarnas väderlek skulle vi ju således säkert hava (enligt de gamla) årets väderlek given, men det är ju 13 dagar i julhelgen. Trettonedagen har också sina tydor på årets väderlek och vad de andra 12 dagarne visat kan en timma (motsvarande tid) på trettondedagen ändra. Det var således mycket noga att giva akt på trettondedagen. Ty den kunde döda eller ändra de andra vilket kusinens mormor tecknade med ett snedstrick över de andra märkena. Dock kan det ej redogöras för hur det lästes eller skrefs mer än om jag nu upptecknar annandagen på nytt. Efter denna ändring blev ju ej annandag så yrvädersspående. Så skrev hon sådana snedstrick över och förstod så vad det betydde.

Jag minns såsom mycket liten att mor skrev uppteckn. på milkkammarebjelken men har dock ingen aning om hur hon tolkade

ACC. N:R **M. 10648:7**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

dem. Jag skall göra på förslag en teckning på alla 12 dagar med
Y snedstreck. Det är ju av intresse att en utav de svenska runorna
har levat kvar så länge i julens urväderstecken.

Runstaven har ju spelat en stor roll i bondelivet (änn
bland andra t.ex. fiskare m.fl.) ty den hade ju särskilda märken
för vissa dato då det eller det arbetet skulle börja. Runstaven
var visserligen till en del glömd på 1870-80 talen men de gamla
hade av sina förfäder inlärt vad som skulle göras vid det eller
det helgöhet eller just detsamma som runstaven hade lärt. Helgo-
nen voro ju upptagna i den gamla sortens almanackor och de voro
ju således oundgängliga liksom den gamla bondepraktikan.

Utan ovannämde juldagstyddor för väderleken under det kom-
mande året så hade även själva dagarna sin betydelse. Så t.ex.
Nyårsdagen höllde det att komma först hem från högmässan ty den
der det gjorde fick först inhöstat det året. Dessutom skulle det
ske tiggande så att de ej gingo och samspråkade den dagen ty der-
till var den för helig.

Mor omtalade att då hon var ung så skulle det annandagjul
så fort pigan uppstigit skulle hon ut till brunnen efter en hel
spann (den var av trä i de dagarna) kallt brunnsvatten som togs
in och sattes mitt på golvet i stora stugan. Häre skulle alla
på gården tvätta sig t.o.m. drängarne skulle in innan de fingo
gå i stallet till djuren. Då alla tvättat sig skulle de "ätta

Heliga och heliga och heliga

ACC. N:R M. 10648:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vardera en bit "torr klommes" (således brö med något till av smör, fett = kött men utan att dertill dricka något) varefter alla i huset ogifta såväl kvinnor som män skulle springa i kapp till fåråhuset och öppna dörren och ropa, kvinnorna "gimmor" men männen "värp", De som kappades fingo sin önskan uppfylld med lamönsknigen. Kvinnorna hade ju med flit företrädde ty det var ju mest önskvärt att få "jimmerlom."

Annandag jul skulle det "ryssles juldagens torre aska" genom ett "ryssel" på alla fäkreaturen så fingo de inte luss under året. Anders Andersson n:r 6 Fru Alstad dog 1918 87 år gammal hade varit med på och göra detta.

Om det stormade Nyårsdagen troddes grödan bli intrasslad och snärd.

Fick man på Nyårsdagen besök av en man blev han väl mottagen i synnerhet om han hälsade och önskade: "Ett gott nytt år og allt vad kärt är me alla lårar og lader fulle o en vacker fästemo" om det var till en drång men till en tös önskades en vacker o rik fästeman. (detta var i synnerhet Anders Nilsson Storm i Lilla Alstad önsknigar, även andras) Efter denna önskan kunde den besökte vänte sig god äring i det kommande året.

Ett kvinnobesök var deremot fruktat (om det var en mö) såvida det ej var en gresänka (en som "slad over skäjden = "fåd

ACC. NR M. 10648:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

en horunge") ty hon hade lite bättre tur med sig. Således hade det sexuella utsvävandet något att betyda härvidlag. En vanlig ärlig kvinna förde deremot "en dolig fod me si" ett dåligt år i sikte såvida man ej kastade vatten över henne då hon gick.

Blåste det mycket nyårsdagen blev grödan medelmåttig, men "skinner" solen bare så länge man kan sadla sin kyrkohäst blir grödan som aldra bäst.

"Ny års nyed" har en del tydningar utom det att den dagentages vårs i psalmboken m.m. har han också "äringsbetydelse" så t.ex. tillbedes den då den först visade sig av de gamla med sammaknäppta händer och oavbrutet stirrande utan att blinka tills bönen var läst:

"Välkommen ny års välkommen nyårs hirr
me korn o me kärne
me sol o me värme
me fläsk i stora bösten (=i stora lår og bofva)
me gott öl ti höste
fö ko i bås
ge hafve ti gås
ge ollon ti galtana i skog(en)
o ru ti toskarne po log (an)
o kru (kryp) ti fiskar i flod (an)

Gick nyårsnyet före sin dräng (aftonstjernen) blev det ett

ACC. NR **M. 10648:10.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

dåligt kärn år ty då måste de fattiga föda de fattiga. Men gick drängen före (ner) sin herre då blev det ett ymnigt år. De krusade ej drängen.

Erik Trassletut den 24 februari brukade några gamla att gå runt sina åkertegar med en dönnesten i väven (stenålderssyxa = tors = tordönnans -smelte stenvegg som de gamla påstodo. Jag har har som ung ackorderat mycket med dem om den saken de sade sig själva hava sitt att åskan slaget ner och smält sanden till en sten vegg = stenkil) för att få bättre äring. "

"Är Pauli dag ljuflig och klar =

Ett gott år vi ha att förvänta

Däri åkermannen sin förhoppning har

men om det faller ner regn och snö

Så blir det till stor hungerssnöd."

Ola Christoffersson i Lilla Alstad omtalar att man denna dag (andra gamla säga att det var Bläsiedag den 29/1) Att man denna dag skulle hava hälften kvar av hö, foder och illebrån, ty just nu hade man "halforat", halfodrat djuren för vintern, (halva tiden på stall) För att övertyga sig om huruvida det fram på vårsidan skulle bli tidigt godt och bete ute så skulle man tidigt på denna dag taga en famn lös halm och lägga ut på "middingen." Blev den liggande orörd av väder och vind så måste man vara mycket försiktig med fodret ty då behövdes det lilla man hade.

ACC. N:R **M. 10648**: //.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Blev den deremot kringspridd av vädret så hade det ingen fara med fodret ty då blev det tidig äring på våren, så att man ej behövde att lösa ner halmtaken som man på hösten lagt upp, man kunde därför redan nu taga och nerskära och göra dem i ordning redan nu annars fick man vänta och se hur man hade råd tills det blev vår.

Det var deremot ett stort aber om det var ihållande vackert väder Polycarpus folkrimmet derom lyder:

"Skiner inte solen längre än man kan sadla en häst

Då blir kornet aldra som bäst

Men skiner den över berg och backa (=o dala)

Då bler negerna bodde små o stacka

(=så ble negerna bodde små o skrala)

Efter Jens Persson möllare Lilla Alstad.

Februari kallades av de gamla för "Bliet"

Blid sa en gång ti Thor (mars)

"Om ja hadde haft din kraft o styrka.

Så skulle ja fryse kalen i koen o grisen i soen."

Loppor kallades för Blielelom och råttor och möss för Blielejongfruer o.s.v. ty då hade man ej skade av dem.

Kyngelsmässe var en stor bemärkelsedag för lantbruket ty denna dag fick man reda på hur bröhösten (ruhösten) skulle bli.

De gamla sa ju också om hösten "Guske lov nu fick vi barjed ru bra", när höstvädret var bra. Denna dag var allt för helig att lägga sela på hästarne ty gjorde man det blevo de selbrutna under vårarbetet.

Skulle det bli gott hösteväder skulle "Kyngelsmässeknude" klämme ti so de klingede i väggarne forr elles ble de slasked ve Olofsmesse (brödhösten) Ett kyndelsmässerim lydde:

"Kyngelsmässe knude
håler der ude
me vide stude"

Derom följande folkrim:

"Kyngelsmässe blide
Gjör skörde kvinnan kvide
Men kyngelmasse vide (vinter)
gör skördemannen flinker."

De gamle sade därför "De va gott om Kyngelsmasse kom i väggane forr do ble de härligt sol-höstevär, men rusk masse knudde ger slasked Olsemässe."

Vinterknäppen vid Kyndelsmässan kallades "kyngelsmosseknude" och ansågs allmänt vara den strängaste delen av vintern.

På Kyndelsmässodagen kunde man förutse om det skulle bli tidig veller sen äring(Jordens börjande växtkraft). Så t.ex. om

ACC. NR **M. 10648**:/3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

det var lugnt och stilla den dagen, hade man att vänta tidig vår. Man brukade även på morgonen denna dag, (sommiga påstodo dock, att det var på S:t Blasisdag den 29 januari) lägga ut en famn "byhalm" (kornhalmsviska) på "möjmiddingen" (gödselhögen) eller askebonken. Låg halmen orörd och vackert i hög då det blev kväll skulle man noga taga vara på vad man hade ty då blev det sent med årsväxten, var deremot halmen av vinden kringspridd var det ett tecken till att man ej borde vara noga om fodret ty det blev tidig vår och sommar med foderväxt och kunde nu som ovan omtalats skära ner de på hösten uppbundna taken och göra dem färdiga ty nu behövdes det ej att nertagas halmen till foder.

Man skulle emellertid laga så att man vid denna tid hade hälften av stråfodret kvar.

Man började också att vid denna tid giva akt på flyttfåglarna som nu började att återkomma till sina sommarhus. Först och främst gav man akt på vårens och glädjens budbärrarinnan - sånglärkan. Kom hon för tidigt var det ej riktigt bra ty - som ordstävets lydde -

Så långt förre kyngelmosse knude,

Som lärkan svingar sig i skyn och sjong

Så lant ätte skolle hon tia (tiga)."

Deremot var det mycket bra, om man kyndelsmässodagen kunde få se och höra lärkan sjunga i skyn, om hon än inte vore högre i

ACC. N:R **M10648** : /4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

luften än oxen bär oket. På den tiden då djuren kunde tala, sade lärkan, att hon skulle komma åter till Skåne om inte förr så vid Marie Kyrkogång och sjunga hennes lovsång så:

"Så litet ja orkar.

Om inte ju högre

Än Oxen bär oket

Så ska ja upp

På Kyngelsmossedag

Och sjunga Jungfru

Marie lov o pris."

Men lärkans härliga vårsång kunde, enligt Kristen Mårtensson n:r 1 Fru Alstad dog 1905 60 år gammal berättelse, narra gamla tiders vandranee "stabo(stads) gesäller till betänklige och ungdomlige överdrifter. De fingo vårkänslor i kroppen och sjöngå i kapp med lärkan:

"Nu sjunger lärkan i skyn

So nu säljer man rocken och mer

Och dricker (super) opp pengarne."

Detta fick dok gesällen bittert ångra, ty

"Kyngelmosseknude

Han hålt der ude

Me sine vide stude."

Fastän lärkan sjöng jungfru Marie lovsång, var det sålunda

ACC. NR **M. 10648:15**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ej därför vår och sommar. Då våren kommit på allvar, sjöng hon högt uppe i skyn helt annorlunda nämligen:

"Ljuvelig tid !

Sommaren nalkas.

Ljuvliga tiden !".

Men gesällen hade ju redan avhänt sig rocken och därför sjöng han under tiden:

"Den fulen di kallar för lärkan

Den kan man inte lide po.

Nej tacka vill ja, när göken gal

För do so e der hus unger vär buske".

Fastlagstisdag eller vid tisdag (senare blev vide tisdagen i folktron i påskveckan) var ju den sista dagen som man under katolska tiden fingo äta fläsk därför skulle man denna dag äta sig riktigt mätt (märkeligt att detta kunnat leva kvar så länge på landet). När fläksoppan kokades skulle det givas akt på hur fettett såg ut på soppan (Kallades "Masö" deri doppades bröskivor som äts med begärlighet. De kallades moljebrö, och var mycket gott) ty derav kunde man förutse årets äring. Var fittet helt och jemt överalt blev det ett fruktbart år, men var det fullt av blåsor och "grysmed" blev det dålig äring instundande sommar.

Var vädret den dagen mulet blev det en mulen sommar och blåste det blev det bara agnar kvar i säden vid höstetiden. Ski-

Fettis dag.

ACC. NR **M.10648**:16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ner solen bara så länge en krigare kan kläda sig i full rustning och harnesk så har bonden god äring att vänta. Så långa som is-tapparna blevo denna dagen under hustaken så långt skulle vårsäden och linet bliva. Dessutom skulle man elda så att röken stod som en tjock sky ur skorstenspipan vilket skulle giva tillfölje tjocka och väl matade rågax. För att hava riklet med mat under året så skulle man äta gruveligt eller som rimmet lyder:

"Ät sju gånger i vär knut
Ty det befrämjar god växt
Så svälter du ej till jul
Drick två gånger fler så behöver du ej
ti (till) sommaren dricka mer."

"Petter Catthed(den 22/2) me sin hede sten" öppnar med nyckeln den ankommande våren." Petter Catthed sades kasta en het sten i "vanned" och därför töar det lika mycket efter den dagen såväl över som under isen."Mateus 24/2 kan fiska på stantyg för gäddor börja då var det också tid att efterse gässen så att de ej gick och bortkastade sina ägg, det hette därför:

"Nu e de Massmässoda
O kommer Mass (Matheus) me gåseäjjjet."

Denna dag var det bra att få så mycken takdropp så att hanen derav kan dricka: "Om hanen deri kan vattna nebb tre gånga
Bler de ett gott år för många."

Mateus blåste även til liv de under ängtuvorna m.fl. stäl-
len i dvala (enligt de gamlas tro jag har i ungdomen ackorderat
derom med flera som sade sig själva sit och taget hem och värmd
upp dem så de blivit levande på nytt) viporna. De komma ju vid
dennatid åter men de hava senare att vänta på för det de ideli-
gen skäller vår herre för Tjuven, Tjuven, att "Kong Bore" stäl-
ler om en vinterknäpp för dem som vi kalla för "vivefnysan".

Mars: "Nu kommer Thor (Mars) me sitt fagra, långa, röda, skägg

o locker små glytta ud om vägg

Men etter kommer Gyga me sin slöja

O kör dom lant inom vägga"

Eller ocksa: Thor kommer me sitt fagra röa skägg

O locker alle små glytta ud om vägg

etter kommer svene Snua

O kör dom lant ing i grua."

Som synas var det ju ibband vackert men det var ju ej att lita på
det heter därför också: " Norr Thor la gro

Får Avena (April) sno".

Under Thors månad skulle man också (mor hade som ung varit
med derom) låta mala sommarförlag av rågmjölet vilket sedan ner-
packades i på loftet varande mjölbingen och bankades hårt med
stora "träköllor." (klubbor) så att man, efterhand som något

ACC. NR **M. 10648**: / 8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skulle begagnas måste lösbrytas det med cjernspett och sedan söndernugga vilket var ett rätt svårt göra vilket gjordes dels med händerna dels med senapslodet eller annat passande verktyg. För att få mjölet att hålla sig på detta vis måtte man köra till kvarnen och få det malet då månen var i nedan ty annars höll det sig ej (annars utvidgades det sig, således jäste eller dylikt) Rågen skulle dock vara särskilt härför beredd eller ongtorkad. Detta kallades för att "ontorra ruen". Det tillgick (jag har själv varit derom) på följande vis. Efter en bakning lades $1=1\frac{1}{2}$ tunna råg in i ugnen och utbreddes på hela "onärnen" lika tjockt. Sedan sattes "bageronsfjelen" för vilken tätklintades med lera som klintades blott vid sidorna men ej ovan till. Dagens efter togs bageronsfjelen från, och en av pigorna kröf in i ongnen bland rågen och rörde den så omsorgsfullt som möjligt. Skulle det vara för varmt måste hon ut och svala sig samt sedan åter in och röra slut. Derefter tätades som dagen för till dagen derpå då det åter upprepades. Då rågen var riktigt torr skulle den "flydes ren," vilket tillgick på så vis att pigan måste taga lite åt gången i ett "rusål" av flätade pilerisspånor så fint att ej rågen gick i genom men väl allt "stöf". Lerbåtar plockades av för hand. Då rågen således var rengjord var den färdig att stöpa i möllesäckar och sen köras till möllan på passande dag.

Påskagrisen skulle också slaktas innan "gröen gick i fläs-

ACC. NR M. 10648:19

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ked" ty annars blev det odrygt. Den skulle slaktas i ny ty då utvidgade fläsket sig vid kokningen och blev större, men var det slaktat i nedan sammandrog det sig vid kokningen.

Nu är vi komna så långt att det börjas att "gryas här om där" och därför sade djuren när de kunde "snacka vicked de gamla ha läjd po hjärted so di kom de i hu" t.ex. grisen sade:

"Nu ä de snart Bängt o do för ja mi säl"

Grisen hade förut under vintern bitt:

"Fö mi i hele Bliele o hale Thor

Sien sätter ja säl min tryne i jor"

När fåret hörde detta började det att bräka om:

"Föan unger hela Thor o hale Fare (April)

Sien to hon si säl ti vare"

om inte anned ville de gå i skoven o bide knopp"

Den tolfte kom Gregorius med trädet (på runstaven) då var det också tid att hugga till årets s.k. "settepilar" vilka tillhuggos cirka 2-3 m. långa armstjocka i storändan vilken skulle huggas med trekantig spits (således någon vidskepelse der med tre talet) varefter de sattes i en "bunke" i middinge korran alla med storändan i gödselvattnet. Här fick de stå tills det under en regnvädersdag under våren de blevo utplanterade i ett alnsdjupt förut (förvåren) gräfd hål, mat=(mull) jord lades omkring sättepilen.

ACC. NR M. 10648: 20

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Var våren solig och vacker kom rågen att blomma under gynnsamm förhållanden men var det mulet och rusk blev det dåligt med "rurögen" ty då uteblev rågröken vilket hade till följd dålig kärnsättning.

Den 17 S:t Gertrud var och är tiden kommen att svinen: "Kunna sätte sit tryne i jor o fö si ude." I äldre tid gingo de också ute året om om inte annat så i "fähafven" der de bäddade (=rotade ner sig så att man inte kunde se dem i den varma i bränning varande gödseln. I hörnan av fähaven var ett svinhus byggd av stora gråstenar (se foto i min Skytts härads beskrivning) och försedd med pileraftor till tak varå lagts ett högt lager ruhalm. Från detta hus gick svin ut och in när de ville och fria i fähaven.

Nu närmade man sig ju vårdagjämningen och i flesta fall gick nu inträffade snöfall bort med detsamma genom solens verkan. En vacker gåta derom lyder:

"Der kom en fågel flygandes vingalös

Han satte sig på järe ("djed) = en jordvall) ärelös

Der kom en jongfru gångandes benalös

Tog denne fågel med sig bort."

Uttydning: Snön kom utan vingar och föll på jordvallen. Då så solen sken derpå smälte snön bort. Nu var det ju också tid att lägga sig i dagsljuset och det heter därför när tranorna återvända

ACC. N:R **M. 10648: 2/.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

till norden. "Tridde Torsdan i Thor
träder (trår) tranan po-skånsker jor
o do so ska vi ha middaften so stor".

Denna kväll fick det ej tändas ljus i husen så blev det ej elds-
våda derstädes under året. Om palmsöndagen kom med vackert och
klart väder var en god kornväxt att vänta, men rägnade det blev
det motsatsen.

Samma dag skulle det också skäras "gässlingegrenar" (Salis-
crap) som skulle sättas in i ett glas vatten och om de "springa
väl ut" (slå ut sina knoppar) blev det god tur med gäslingarne
således "bra gäsalycke." Säljens stora gråludna knoppar fingo ej
barnen gå och avplocka ty då blev det otur med gäsäggen de viss-
nade (blevo sura eller skämda)

Den 21 är ju Bängt kommen han för med sig en plog i run-
staven och då var det tid att taga fram åkerbruks redskapen och
överse dem, (Som åkerbruksredskapen voro av trä måste husbonden
och drängarna själva förfärdiga nya delar som voro skröpliga.
Alla som villevkallas drängar skulle kunna göra sådane lantbruks-
redskap.) så de kunde vara i ordning så snart jorden blev tjen-
lig att bruka. I följande rim påminnas vi om att passa tiden väl
det heter sålunda: "Så och skär i rättan tid

Bruka jorden med stor id

Så finner du välsinnelse rik

ACC. NR **M. 10648: 22.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

O de inte Thor (Mars) vill

De kommer etter i Fare (April)"

Kommer Bängt med regn bliver det en våt vår, men är den torr och blåsig så får du en torr vår. Vid Froedan den 25 Maïs var det ju i äldre tider (ända till 1890 talet) flyttningstid vid lantbruket, tillträdde sitt nya hem den dagen. Flyttningen företogs ju ej precis på själva helgdagen utan den skulle göras på särskilda därför avsedda lyckodagar vilka voro en tisdag eller också en fredag. De andra vickodagarna voro ej lyckosamma flyttningsdagar vid jordbruket.

När någon skulle inflytta på ett nytt ställe skulle de alltid medhava en katt i en korg så att de säkert hade den med sig då de kommo fram till sitt nya hem. De skulle nämligen före sig genom den på glänt stående dörren baklänges insläppa en honkatt i stugan innan de själva gingo dit in, ty om der var något ont eller djevulskap i huset så skadade de ej de inflyttade om en katt först släpptes in på ovannämde vis. Mor omtalade ofta att hon varit med och sett en sådan ceremoni 1866 då ett nygift par inflyttade i ettbondhem i Lilla Svedala. (detta inom parentes får ej publiceras i tidning. Det var mor som insläppte katten och en morbror Hans Olsen och hans hustru som inflyttade.)

En annan kvinna mor Ola Truls Fru Alstad omtalar att då hon som nygift för 50 år sedan (omtalades år 1925) inflyttade i ett

stahus på Alstagården i Fru Alstad socken kallad "fårahused" råddes hon av de gamla, vilka hade reda på att det spökade mycket i huset, att hon skulle före sig baklänges insläppa en katt i stugan, vilket hon också gjorde. Vad händer? Jo om några dagar lade sig den friske katten sig mitt på golvet i stugan och sträckte alla fyra tassarna från sig och dog med detsamma. Det var ju inte något annat som tog död på katten än husspöjed sa mor Ola Truls. De själva hade därför aldrig något hinder av spöket på grund av att katten tog mot det.

Denna gamla sed är säkerligen ett offer åt gudinnan Fröja vilken brukade att köra med en vagn förspänd med tvenne kattor. Det var således ett kattoffer åt henne älskogsgudinnan så att de nygifta skulle kunna leva i frid och älskog i sitt nya hem.

För att kreaturen skulle trivas i det nya hemmet skulle alltid något hö eller halm medföras från det gamla samt viska i djurets öra och säga: "Här ska du inte trå (=ledsna) du får mie bättre än der du kom frå." Spinnrocken fick ej köras på flyttlass ty då blev den förgjord utan den på axeln bäras.

Är Froedagen den 25 mars på morgonen och framåt dagen klar och vacker kan man vänta sig ett gott år men fryser det Froedagsnatt så fryser det 40 nätter härefter. Tappades det något denna dag fick man ej upptaga detty då blevo "körna lusede".

Den 27 kommer Ölguden Rupert med sin Öltunna till dess skul-

ACC. NR M. 10648: 24

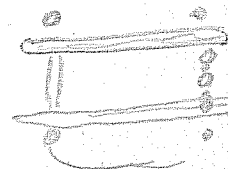
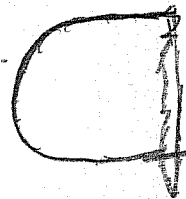
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

le bönderna hava bryggt sitt Thorsmånads öl och tvilnat det om-
sorgsfullt ty det skulle ju hålla sig till höslåttern och hösten.
Gamle Per Persson i Fru Alstad omtalade att då de bryggde det
brukades att sätta en halvstop flaska (korkad) brännvin i "gjorre-
tyngan" medan det jäste ty då blev det mycket bättre. Han sade
att då de på hösten slog upp detsamma var det så att det fräste
och var mycket gott munläpparna sammanklibbades. Då drickat var
tappat på trätunnan (drickestunnan) lades en linnelapp om "spång-
en (träproppen som var fyrkantig) undra sida varefter den lades
på "svicken" tunnehålet som oftast var fyrkantigt (tapphålet va-
rigenom drickat tvilnats på tunnan. Hålet varigenom drickat tvil-
nades i kruset kallades tappen vilken tätades med tappaskriskric-
ken häröver smetades så färsk lera som var ältad med fläsklaka
för att den skulle hålla sig mjuk och ej torka ty då höll den ej
lufttät. Härefter lades tunnan undan på ett kallt ställe tills
drickat skulle begagnas. På stora stugobordet stod ju alltid en
drickeskanna gjord av eketrä och då den begagnades jemt var dric-
kat mycket gott i den bättre än i krus, men bevara oss milde gud
om den ej begagnats på ett halft år ty då blev drickeskannan mug-
gen och drickat smaka av eketräs mugg så det var rent hemskt och
kunde ej drickas. Befanns det vid måltiderna att kannan blev tom
Minstpigan måste då ut och tappa dricka i kannan, hon tilltalades
då skämtsamt med följande ord: "Kristanne! Tommes å i kannan o
väntar po di." Hade hon deremot glömt att tappa i när måltiden

skulle börja, sades på skämt: "Kristanne! Hören gjor gille i da" Meningen härmed var ju att det var si o så med gillet liksom om hören skulle haft gjort gille.

När trösket för året var avslutat ungefär vid fastlagstiden (de som inte hade av till dess ansågs vara några "dribbe-socka") så skulle man börja att stuvla piler vilket skulle ske vid ny ty då växte det rakare och bättre ut och aldrig bäst var det då månen löf i tvillingen ^{3/}"tenj" ty då blev det två grenar i stället för en. När de voro stuvlade så skulle ju riset hemköras och sönderhuggas. Det hemkördes därför och upplades i en hög på gården ty der var det lugnt. Pågane måste nu i lag med att hugga det sönder men dervid skulle allt tillvaratagas som var s. k. "gäjneträ" såsom "kylleskaft", rifveböjla vilka sattes i klemma i en särskilt form eller böjdes och bants ihop med bark. De grova raka grenarne fläcktes och derav skulle (störstörängen) tillskära med bänkniven i tällebänken såväl får-(även brukelig till hästaböjla om foten) som ko-böjla vilka böjdes och sattes i var sin form medan de voro gröna och sen de torkat behöll de sin form och gjordes färdiga året derpå med en hilleping av järn i de förre men av boketrä i de senare. Koböjlanne voro ju böjda och försedda med hilleping men kogrimorna gjordes på annat vis utav två raka pilefläktar även av bok trästycken som hölls ihop med en jernlänk i ena ändan och ett rep med ränna i andra så att

tecken

ACC. N:R M. 10648:26.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

de klämde åt då korna drogo som värst.

Utaf bättre träd som köpts i skogen skulle Ola Blixt (fars dräng) göra dels "törstagar" av boketrä likaledes år "suvlor" "klamrar" "till hamla töj" svinglar" o.d. på förlag så att det var till reds då man körde något i sönder. Likaledes gjorde han av boketrä århuvuden, men år ås och "hånvedden" gjordes av eke (= ask =alm hälst ek) trähavetänder gjordes av asketräd derav måste finnas stort lager ty de smet ju ofta av. Allt jordbrukssnickeri-arbete skulle göras på förlag under slutet av Februari och hela Mars så att det var reservdelar under hela året att taga av. Ringning av hjul gjordes blott på ett och annat ställe ty dertill fodrades bättre vana och verktyg åtminstone sedan hjulen skulle vara riktigt runda så att det kunde läggas jernring om dem.

När vårbruket skulle börja.

I mitten av April månad tyckte de gamla att det var tids nog att börja vårbruket, men ärtor kunde de likväl så t.o.m. i Mars månad. I ett rim heter det ju om April:

"April månad kallar man mig
att plöja och så lärer jag dig."

I bondepraktikan säges bland annat om mars, april, maj.

"Mars torr, April våt och maj kall
Fyller bondens hus och lador all."

ACC. NR M. 10648:27

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Men April torr och ren
Är bonden till stort men"

Men bevaras väl om året skulle bli sådant ty då fingo vi ju ej
sått säden om våren. Detta rim passar ju Tyskland der våren är
tidigare, ej här. I folkhumorn bland de gamla lydde det helt an-
norlunda, nämligen:

April varm och torr, Maj våt och kall
Fyller bondens hus och lador all
Men April våt och kall, Maj varm och ren
Är bonden till stort men."

Ett annat rim lyder: "Maj varm och torr
O June kall o våt
Är ej något att glädjas åt."

Om tordyveln under de första vårdagarna bar löss under hakan är
det bäst att så tidigt medan vårmusten är i jorden. Har han der-
emot löss på bakkroppen så blir det en våt sommar.

Kommer Asa Thor under "Ludde" nätter de tre nätter före och
tre nätter efter Philipppus på våren körandes med sina bockar så
att de knagar etter hjulspiken blir det ett gott år. Om man då
rullar sig i stoftet för honom får den ett mycket rikt kornår
eller som rimmet lyder:

"Då Thor han slår på tromma
Ska vi trilla tynga

2 maj.

ACC. N:R M. 10648:28.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Så får vi korn i varje rynga"

Men skulle någon eller kreaturen bli sjukt och falla under dessa
"Ludde" nätter "Do ä de ad hälsa ti haddes for do e ju ude me
hansses." Berättad av Nils Hansson n:r 16 Fru Alstad.

"När Maj blåser i sitt horn

Då ger han bonden mycket korn."

"So lant forr valborgs afton pogorna kväka, so lant etter ska di
tia" vilket betyder så många dagar skall det sen bli fullt väder.
För att få värpkycklingar till jul var det också tid att lägga
ligghönan. När en höna skulle läggas var det flera tejn att till-
varataga. t.ex.

"Här läjjer ja min hynna po ellova äjj

Här sätter ja min fod imod kline väjj."

Tre hynnor o en hane".

Lästes detta ficks som önskades.

"April snö ä fåra jö" heter det i ett folkrim som av de
lärda tydas mycket felaktigt de säga att det skall betyda fåra-
gödning = fåragödsel. Det betyder i folktroen: Att om det faller
snö i April blir det ett gott fårabete det året så att fåren hål-
ler sig feta (gödda) och bra.

April regn hjälper för löss. Derfor sluppo de i gamla da-
gar alltid tigande ut sina fäkreatur vid första April regn ty då
dogo lössen bort.

ACC. NR **M. 10648:29.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det kanske kan vara av intresse att omtala åkerbruksredskapen som begagnades i gamla dagar.

Åred och träharven var ju på 1870 talet och därför de viktigaste värbruksredskapen. Året är ju avbildat t.o.m. på brons ålders hällristningarna och har ju knappast undergått någon vidare stor förändring sedan dess. Nu är det deremot bara ett minne och jag tror inte det finns 3 % av Skytts härads drängar som kan ställa (den ställes ju med tråkilar) och styra ett år. Ja det finns säkerligen inte 3 % som egentligen sett vid vilken sida de skall gå då de skola "driva me år." Året bestod förr utav uteslutande trä med undantag av själva år jernet. Jag har i ungdomen hört gamla smeder säga (gamla Silov å Alstagården) att i gamla tider hade de "en stenkil i ånnen po århuvude i ställe for jern) Gamle Bengt Holmberg omtalade (han lever ännu men har nyligen fått hjärnblödning + på 1920 talet) att det var bårade hål bak på århuvudet vari det inkilats "rullstenar" sådana som ligga i gåra backe åsen vid Östersjön, för att ej huvudet skulle slitast upp (jag har hittat två rullstenar som voro slitna, men jag trodde då att det var något arkeologiskt fynd) (Mera om Holmbergs berättelser vid vagnars beskrivning.) Jag blev därför mycket förvånad då jag för ett par år sedan såg på Lyngby museum i Köpenhamn år i vars huvud det satt inkilade rullstenar de voro ju funna i danska torfmossar och från bronsåldern.

ACC. NR **M. 10648:30.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Som jag nu sagt var ju året nästan uteslutande av trä och hemmagjort av fär och drängar på gården. Hånvidden var ju av eke liksom åsen men huvudet suvlan över och tråkilarne av boketrä. De tråkilarne som sutto ovan åsen slogos in fram ifrån och de der sutto under åsen bakifrån. Då de understa slogos längre in gick ej året så djupt som när dessa lossades och de övre slogos bättre in ty då höjde åsen sig och året gick djupare i jorden. För att ej huvudet skulle slitast upp var det beslaget med jernsko- ning baktill och öronen samt suvlan voro också på sista tiden av järn liksom själva årjärnet på spitsen av huvudet.

När de "dröf" me år skulle de gå po den ny drivna joren och styra me handen åt enna hålet och den andra åt andra hållet man körde nemligen fram och åter får efter får och ej med plog i skilda fåror på s.k. "rygg". År brukades att driva (det sades aldrig plöja då det var fråga om årdrivning utan man sade "kan du ta ud o drive de sticked." Då visste den tilltalade att det skulle ske med år. Var då stycket färdigt sades det "har du nu drafvad de sticked.") men der det förut varit "dröfveð" eller "skredd" me plog. Det blev ej riktigt vänd vid årdrivning utan bara luftat rätt upp och föll så till sidorna mera mulligt än efter plog och var således bättre att driva säd ner me (Plog var dertill odugelig ty den sänkte säden så att den ej kunde komma upp.)

ACC. N:R M. 10648:3/.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Träplogen gjordes till en del lika med året med kärra, ås, suvla, huvud och tråkila. Hånvidden var deremot avskuren så att bara var plats i löpet till tråkilarne vilka lyfte och sänkte åsen på samma vis som på året. Vid sidan av den avskurna hånvidden var der istället satt två krökte "starta" i vilka de plöjande styrde plogen med bägga händerna och gick bak efter i fåren ty han fick ej gå vid sidan och styra plogen. I ställe för öron var det vid vänstra sidan en s.k. mullskiva av trä. Plogjernet var ej sådant som årjernet utan snett. Jag har ett träplogjern ännu men Albert Larsson på Signestorp har tre träplogar ännu kvar vilka ej begagnats på många år. (de äro nu på Trelleborgs och Svaneholms museum -1936) De äro nu skänkta till Trelleborgs och Svaneholms museor.

Ifall Nordiska Museet är intresserad att få en gammaldags trähästeriva så går det att få en nu. Det kan ju gå att meddela mig först så skall jag ställa om det vidare. Jag gjorde detta avbrott medan jag kom det ihåg)

Dessutom fanns det ju träharvar av bara trä"bolla" (i vilka trätänderna sattes i ovan ifrån) som sammanhöllos av "träslåor. Tro Tromlan var gjord av en rätt så tjock bok -eller ekestock som var upphuggen rund med en tapp i vardera ändan på vilka ett par s.k. "käfta" (svängda trästycken) sutto som sammanhölls med två träslåorpar på vardera sidan om tromlan och deröver var styr-

ACC. NR **M. 10648:32.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

stängen anbrakt.

Den fjärde april "Sätter Giya ov sin slyja" och dagen efter kommer S:t Ambrosius med vårharven så nu var det tid att börja vårarbetet.

Det första vårarbete de gamla hade det bestod uti att "driva me tröplog ti ärtor". Det gjorde ej något om vattnet sprang i fårorna () till ärtorna ty de skulle sås så tidigt som möjligt och en nattfrost gjorde ytan myllig. Den dag vårbruket började var en märkelig dag med intressanta ceremonier. Gamla Per Persson i Fru Alstad berättade: (nu död för 10 år sen +1915) hur det gick till i hans hem (kyrkövård Per Persson Fru Alstad n:r 1) när han var liten på således på 1840 talet. När nu vårbruket skulle börja skulle man första gång dragarne förspändes redskapen, taga dem genom gården (allt efter P.P.) och ej över gödselstaden utan om gårdslängerna. Då de togos ut genom staldörren skulle de gå över en der lagd s.k. "grenyxa" (yxa som man högg pilrisets grenar med). När de nu voro utkomna på gården spendes dragarne för åkerbruksredskapet (tröplogen) vilken uttages ur logan eller s.k. "skrammelhoddan" över fällyxan (yxa att fälla träd med) som lagts i "lo doren". Var lodoren så stor att dragarne kunde gå derigenom skulle de förspännas tröplogen derinne på logan och köras ut över omnämde yxa som lagts på dörrens tröskel. Således ett håll åt de kalla makterna. Vid denna första

förspänning av dragare skulle alla man vara klädda i bällvantar, muddar och halsschalar ty derigenom skulle det följande vårvädret bliva vackert så att dessa plagg ej vidare behövdes.

Vid förspänningen skulle dragarne stå vända med huvudet åt söder. Så snart dragarna voro riktigt förspända skulle alla män körepog och köregräbbor på en gång sätta hela styrkan i gång så snart husbonden med snärtskaftet fått ritat ett kors på marken mitt för dragarna och halvhögt uttalat "I Jesu namn". Hela styrkan gjorde nu en sväng upp mitt för förstugodörren och stannade där allt under stojs och hojtande tydligen för att derigenom bortskrämma de onda makter som kunde vara i närheten och vilja skada vårarbetet vilka troddes bliva bortskrämda genom att visa hur styrka det fanns i det med flera par dragare förspända tröplogen. Så snart skaran under stort hojtande hade stannat vid "farstodören" kom mor i huset ut klädd i full s.k. söndagsstass eller "tjartjedräkt" (nationaldräkt) bärande en armkorg av flätad halm med en julkavring med smör och ost på jemte påska ägg samt "drickesläjelen" full med julaöl alla drängar och körepoga och köregräbbor skulle nu sitta på tröplogssåsen och äta var sin bit av julkavringen och påskaägg samt dricka julaöl dertill. Under tiden fick ingen avtaga sina bällvantar. Medan drängarna åto kastade kvinnan malt, salt och rukärnor bakifrån över dem och dragarna. Alla dragarna skulle ju också hava var sitt stycke av julekav-

ringen. Även bland säden i såkorgen skulle det vid första såningen vara något av julkavringen och ägget och såningen skulle börja i jesu namn. Allt detta skulle hava den värkan att de ej skulle bli "forrsvickede" eller utsvickede maktlösa och modstulna under vårarbetet.

Tydligen hade det en hel annan betydelse var ett offerbruk för att årets äring eller gröda skulle bli så mycket ymnigare såväl växt som kärna och djur. (P.Persson berättar vidare)

Då alla dessa ceremonier voro över, satte så snart far i huset med snärtskaftet ånyo i Jesu namn ritat ett kors mitt för dragarna, hela styrkan under förnyad hojtande och stoj sig i rörelse genom tofteporten der det nu också låg en hånixe eller hilst en jernstång, samt vidare ut på åkern, der arbetet skulle börjas. Men vantarna fingo ej avtagas under arbetet den första dagen. Iaktogs detta noga så hade inte ont med djur, redskap eller folk det året.

Då det blev kväll och det var tid att spanna från dredskaepen såväl första som följande dagar skulle alltid dragarne stå vända med huvudet åt söder eller åtminstone åt väster och aldrig åt öster eller norr. Så snart dragarne voro fränkopplade redskaepen skulle alla tråkilar lossas på såväl plogar som år vilka der efter togos loss ur jorden och hamlakrokarna eller slåarna om kvällarne å alla slag av åkerbruksredskap. Men handyxan skulle

ACC. N:R

M 10648:35.

LUNDS UNIV.

FOLKMINNES.

ARKIV

kvarsitta på sin plats (på högra sidan av åsen förom sulan) i åsen på år och plog om natten. Den var ju för övrigt med för jämt att fastslå kilarne med m.m. behövt. Allt detta skulle noga inhåkommas varje dag, annars måste dragarna stå och draga på redskapen under hela natten och blevo således alldeles "usvickade" om natten och voro på morgonen följande dag rent maktlösa.

Detta berättat av gamle Per Persson Fru Alstad. Han har också berättat följande om dragarne.

För att dragarne skulle kunna hålla ut arbetet så skulle de såväl hästar som korna och "studa" på fastande mage varje söndagsmorgon hava ur ett värehorn såväl salt som finskuren pepparrot. Saltet skulle man på lördagskvällen ha gnidit emellan tvenne gråstenar på fehavegäred, och pepparrotten skulle samma kväll vara finskuren med en lekniv mot "fähavedarn". Detta fick ej glömmas ty då blev det ej mycket med styrkan hos djuren sade Per Persson i synnerhet under vårbruket. För övrigt var det bra att göra det året runt.

Det plöjdes med såväl hästar, kor och stutar på en gång. Ola Christoffersson Lilla Alstad 75 åe 1918 omtalar att då han var påg plöjde ägarna på detta hemman jag bor på med en häst (röd) en röd ko och en savrt stud för träplogen alla djuren i bredd. Oxarne drogo med et åg som vilade på manken (drogo således med "nackebastet" sade de gamle och om hornet voro de s.k. hornbagg-

1. *Environ. Monit. Assess.* 1999;55:1-6.

ACC. NR **M.10648:36.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

arne trädde de styrdes med en tøm kallad "yddén"

När det kördes med oxar måste alltid körepogen höjta och sjunga t. ex. en studdevisa så lydande sjöngs i St. Slågarp:

"Grim o Hjelm so høj

so o o o so høj

melløm Grim o Hjelm."

Den är sjungen för mig av fars siste soldat 85 årige Dahlström i Västra Ahlsted en dag för 20 år sen. Sjung de ej och höjtade blevo stutarne för lata. Tjenarne kunde också driva spektakel med varandra t.ex. i St. Slågarp kom en ny dräng på ett ställe varvid nabo drängen inbillade honom att studana hette "kopp o jøj (=kaffe och jök). Då drängen kom ut och skulle köra började han:

" Horof ! Horof! så opp igen

do kopp o jøj

Horof horof Kopp o Jøj" efter Dahlström.

Som det var strax utom gården gick husbonden ut och sade "Ja då får du ju komme ing o få Kopp o jøj elles hiddor studane Snäll o brog."

Hästarene drogo deremot med sela i äldre tider med s.k. bringesilla vilka voro enligt min morfars mors förste mans bouppteckning av baste (således bark) drag (Baste och hampsela omtalas i flera 1700 tals bouppteckningar) och jag har själv sett

ACC. N:R **M.10648:37.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1927 en sådan sela av hampa på en bondgård i Mellanköpinge. Hästarne hade ju huvudstol på och tøm. I min barndom kördes det alltid på åkern med s.k. "meltim" eller "slettim" numera är det allmänt korstyglar. Slettim bestod av en tøm på hästparens yttersida och emellan dem en s.k. "meltim."

Då det var flera par dragare för var plog eller redskap kördes det nästan alltid två och två varvid hästarna gingo i par och dito stutarne likaledes i par.

Att de gamla under inflytande av denna tankegång började vårarbetets första dag med särskilda ceremonier är ej att undra över. Den livgivande kravten i Julekavringen skulle verka på såväl de vid vårarbetet deltagande som dragarene, redskap och utsäde. Brödet skulle utdelas av den ärliga kvinnan (bondhustrun eller i hennes ställe av dotter eller en ärlig mö),

Detta var tydligen en hednisk kvarleva som levat kvar sen hednatiden och gudinnan Fröja (Fryas) tid och således en tit om god årsväxt och äring å gården der det tillämpades.

För att nu inte komma för långt efter vill jag lemna vår arbetet och berätta något om fisket ty den sjunde kommer Egesippas med fiskhomman och nu är det tid att passa på fisken när den börjar att "gå po lej" så att den ej följde med strömmen "ti sjöen". Det sattes därför fiskhommor, rusor och dylika fisk-

redskap i vann groverne (vattendikena) för att fånga fisken då den gick från en grav till en annan eller också till sjön. Här om följande skämtgåta så lydande: "Tösen sto i köksdøren me sin svårta podderimora, Drängen kom på gården me sin långa stångeli-
dång o do so sior tösen ti drängen !

Å le du din stångelidång i min poddorimora

Så ska vi knorra"

Uttydningen lyder: Pigan stod i köksdörren med en svårta sodede gryda. Drängen kom på gården med en lång nyfångad ål. Då sade pigan till drängen lägg du din ål i min gryta så ska ja koka den så det bobblar.

Den fjortonde är det Tibertius som kommer med första sommarträdet och då är första sommardagen för året kommen enligt runstavens indelning. Ty då börjar det att svälla i träknoppar och gräs m.m. Ruen skall t.ex. valborgsafton vara så hög eller stor att den kan dölja en kråka, samt i Ax till pingst och i blom till midsommar, varom det heter i rimmet:

"Ingen pingst utan huva

Ingen midsommar utan blomma."

Under denna tid vaktades fåren som jag berättade till Sydsvenska Dagbladets pistävling. Nedanet efter första sommardag kallades "kråkenedanet". Då ville alla hava taktökaren (jag minns att man var så noga dermed) ty de tak som då pålades eller uppbands på

husen behöfde man aldrig frukta för att de blåste av vid stormväder utan de kunde kvarligga t.ex. å norra sidan i ända till 40 år och deröver.

Vi få nu återgå till vårbruket. Då nu hela styrkan tågade ut på åkern så skulle det ju höjtes och stöjes så att allt fanskaf och dylikt onda varelser skulle bära fruktan och försinna inom hörhåll för den signade stora styrkan som kom uttågandes för att taga i bruk allas vår moder jorden så att hon utan skadegörelse av ovannämde potentater skulle kunna giva full ärin åt dess brukare.

Meningen med det stora stojed var således visst icke att de skulle giva sin rikedom och mäktighet tillkänna för vägfaraandesåsom en del författare skildrat den skånska bondens liv och leverne. Nej det hade ovannämnda betydelse, men de voro likväl misstrodde och därför stojades antingen der kom någon eller icke. De kunde ju heller icke veta om de onda varelserna voro i ovannämde vägresandes skickelser.

Det förste arbe för våren- i allra flästa fall att plöja till ärter.(någon gång då det torkade hastigt måste likväl fläckefårorna igenplöjas och skrenaden harvas så att den ej torkade för mycket) Det gjorde ingenting om än vattnet rände i plogfårorna sade de gamle mannarna ty det var av vigt att få dem i jorden så fort som möjligt och nu efter kommande nattfrost mullade jor-

ACC. N:R **M. 10648:40.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

den i ytan. Ärterna kunde man gärna så redan i mars men före Patrick den 16 borde ärterna under alla omständigheter vara sådda om de skulle bli bra.

All såning började i "Jesu namn". Mannen (husbonden) sådde för det mesta själv sin säd med hand. Ibland med den ena ibland med både och i takt med fötterna av en såkorg som var flätad av råghalm och bars ~~med~~ över axeln lagda remmar. Såkastenvoro två på varje s.k. rygg. Det såddes alltid från groparne med ena handen ty annars spilte man säd till ingen nytta i diket.

Klöver såddes ur en liten halmkorg som hölls i vänstra handen och här togs bara frö i tre fingrar s.k. trenifafrö men av sådtogs hande full. Vid klöver och linsådd skulle hälst en ung kvinna som säkert var ren mö "gå såkast" och då borde det alltid vara ett ägg i korgen. Linfröet hades likväl ej i en bosskorg utan i en ren mös förkläde och deri skulle också vara ett "hårkogt" ägg och gniestenen. Så snart linet var sådd skulle man och kvinna (hon skulle likväl vara manvuxen) gå till var sin sida av hörsticket och pissa ty så lång blev då hören dock skulle de kunna nå varandra med händerna. De skulle också lyfta benen högt men ej gå och prata under tiden om det som ej hörde hit. Då man sådde säd i synnerhet ärter var det bra att hava en flint lans att sätta som säkast märke. En sådan stor och

ACC. N:R **M. 10648** : 4/.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vacker flint (cirka 30 cm. l.) lars finnes på Trelleborgs fornminnesf. som varit begagnat dertill i Hammarlöf. Den finnes i Nils Nilsson å Bothildenborgs samling som han skänkte dit. Då det var blivitt "dräved me tröplogen" till ärtorna såddes dessa i plöjningen (som jorden kallades efter plog efter år kallades den "drifningen" allt innan annat redskap gått der över ty så snart trä=jernharven gått över endera kallades jorden "harrningen") och "harrades" ner, men tromlades ej för än de voro uppkomna cirka tre tums höga då de brodd tromlades. Det ju ju ej an att tilltromla denna jord strax ty den var ju dåligt torr och strax efter ärtorna begynt att växa brötos de lätt och dogo. Ärtor fick man ej så, sadé de gamle medan månen lörp i Stenbocken eller Skorpionens stjernbilder ty då blevo de hårda som "kamperstenar." Bäst var att så den under vattumannens eller fiskarnas tecken- då månen lörp genom deras stjernbilder. Det som såddes i nytändningen växte mäst ovan jord derför skulle all säd sås då även ärtor och vickor då de voro avsedda till grönfoder men ej då de skulle skördas mogna ty då växte och blommade jämt och satte ringa baljor derför skulle följande ihågkommas: "

"Så ärtor tre dagar före nytänningen

Så blomma de alla i sänder."

På grund av ovannämde blev Svärte Petter en gång enligt folksägnen grundligt lurad. Historien är berättad av en "vutte-

ACC. N:R **M. 10648: 42.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

pog" Johan Blixt (en broder till Ola Blixt fars dräng och även broder till den nu namnbekante Olof (Blixt) Holmgren i Lilla Alstad som Landsf. Gullstrand låtit uppgå på grund av misstänka att han är förgiftat av sin galna käring) år 1879 då han tjänade här. Han berättade sålunda:

"En bonde skulle fästa en dräng och själva "Hin Håle" anmälde sig i en anständig drängs skepnad för att åtaga sig tjänsten. Bonden kände likväl igen honom på grund av hans långa "lusanäjlör", men han var därför ej rädd att fästa honom och de överenskommo om två års anställning på följande grunder: Första året skulle Hin hava allt av grödan som vuxet under jorden. Bonden sådde därför säd i hela sin åker och den onde fick således alla ~~xt~~sådesrötterna, men bonden tog strå och ax. Andra året satte bonden betor, kålrabbor och potatis i hela fältet och därför fick pocker således bara blasten, vilken man sade vara "fan". Det påstås också att det är på grund härav som sydskåningen kalla betblasten för "fan" Det hände en gång i Fru Alstads folkskola att skolbarnen skulle skriva en kria om vilket arbete de utförde på kvällen när de slutat skolan. En gosse å n:r 16 skrev följande: "Först norr vi kommo hem so ger vi körnan fan, sin mogar vi o gör rent o strö unger dom o så ger vi dom fan igen." Detta gick ju i alla Sveriges tidningar och väckte ett löje i Luleå men det var i verkligheten ingenting ty vi sy skåningar har ju två olika

uttal å bokstaven "a". och veta derav vad "fan" betyder om det är "betblast" eller själva "potentaten av Haddes".

Efter ärta sånaden var det ju hög tid, såvida väderleken var vacker att börja "harra skrening". Den harvades på tvären två gånger vilket kallades att "harre tvätingt" -Sedan den var finharvad skulle det ju gödslas och så "töresä" -grönfodersäd till vilket jorden plöjdes med plog och skreddes ungefär som för ärtorna dock såddes ej denna direkt i de öppna fårorna utan det harvades först.

Sedan skulle "klöverskrenning" (Det på efterhösten "skredde" (=skre betydde ej så djup efterhösteplöjning som nu sker) klöverlotten tväras med år. Detta var ett mycket styft arbete ty det gällde inte bara att driva lotten med år utan den skulle ju också sönderharvas vilket ej var någon lätt sak ty det blev ju bara "klövertossa" opad klövertossa" Det var nu ej annat att göra än att med harv och trätromlan söka få den sönder. Drivningen som nu bara kallades "tvärningen" måste därför över fares med träharven i flyande fart för att få "tossarne" att gå sönder. "Harrepogen" hade då ett styft göre ty ibland fick han "springa me harren bodde fram o tibage" Han sprang ju naturligtvis bak efter ty det var ju hästarne som måste springa eller löpa med harven och dränggossen följa efter. Var jorden backig var det att springa neråt backe och gå uppför backe. Då hela lot-

ACC. N:R **M.10648:44**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ten blivitt både tvåred, tiharred och tromlad fick den ligga tills
den åter draget "must" till sig en åtta tio eller flera dagar
medan havren och blandsäden såddes.

Jag ser nu att jag ej kan medhinna att skriva av allt. Jag
medsänder därför något som jag upptecknat under förhoppning att
jag ej mister det ty jag har tänkt att samla och upp på det vi-
set så att jag skulle kunna få till en bok om Skytts Härad om
jordbruket i gamla dagar.

Jag skall mycket gerna avstå dessa anteckningar till Nor-
diska Museets arkiv om jag får en avskrift t.ex. maskinskrift
och Ystads Allahanda skall också mycket gärna få trycka av dem
dock om ej något förkommer ty många små anteckningar om berättaren
har jag förstört för att ej vara mig till förvillelse.

Jag har så mycket så det är svårt att hålla reda på dem
ty de äro ju ej så tydliga att vem som helst kan förstå dem.

Jag medsänder därför under hopp att de bli bevarade, om
vårbruket kan det därför fortsättas i artikeln.

Jordbruksmetoder och utsäden .

Så långt före valborgsaften som poggorna kväa (kväka) före
sista April så långt efter skall de tiga.

Den första maj kommer gåsen med gässlingarne om han fått

råda sig själv. Den tredje maj och följande dagar är det ju korsheljonesdagar. Derfor gingo ju också en del gamla ut i marken och sjöngo andliga sånger tydligen en sed som levat kvar från katolska tiden.

Kors eller Morsmessodagen kommer svalan åter då hon kvittar de rim som jag lemnat till Sydsvenska Dagbladets Morsmessodagen 3 september flyttar hon åter bort. Detta slår sällan fel på dagen, hur kan hon vara så säker?

Den 10 kommer ishelgonet med stark nattfrost då får man vara försiktig så att man ej har några ömtåliga växter blottade ty då få de "salehypican" och dör.

Kristi himmelfärdsdag skulle de försöka sig på metningen för att utröna vid vilken tid fisken under kommande sommar bäst nappade på krok. Dagens timmar delades då på hela sommaren och hösten. De var ju nu snart försent att "dra me o" fisk, med nät, ty nu började vattenväxterna att växa så att gravhollen blevo fulla av "bråske" så att oen trillade sig runn som ett rep.

Mitten i maj eller vid pingsttiden skulle ju lammen sjunga maj som jag omtalat i Sydsvenska Dagbladets tävling.

Den siste maj kommer Pärnilla me "smörbyttan" är avbildad med en stjärte eller strippe bytte i handen. Då är det ju på tiden att samla gressmör till års förlag ty nu mjölka korna bra.

Smöret måste ju saltas väl ner så att det kunde bli hållbart.

Nu börjar också bären tid ty årets första mognade jordbäret kan man nu börja att plocka på den östra sidan av de mellan gränserna varande rågångarne av uppkastade jordvallar kallade die ej dike som de lärde kalla dem för ty ett dike är detsamma som en gröv på byggdemål. Det var intressant att se innan alla dien voro jemnade se en del gossar och flickor springa i kapp och plocka "jorbär", skogssmultron som de trädde på ett uppdraget grässtrå översta del med gräsfröspiran som stöd för de påträdde jorbären. Det såg mycket intressant ut när barnen sprungo med en fyra å fem av jorbär fyllda strån fasthållen med tänderna och ett i vänstra handen som de fortsatte att trada mogna bär på.

Jorbäret skulle naturligtvis också hava sitt rim så lydan-
de:

Nu växer jorbär

På järed fram ("järe är byggdeord för die"

Me flöde me måde

Du spise dem kann

O så är det tid

I vanned gå

Märk väl detta

ej med kläderna på.

Nu är det ju så långt gått på sommaren att brödfödan håller

ACC. N:R **M. 10648:47**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

på att taga slut, men vi hava S:t Olofs dagen den 29/7 då rågen under normala år (i äldre tider innan han var så förädlad som nu) var färdig för skörd. Under vickan före var det ju ofta så kallad "svälteglenta" men de gamla lovade att offra ett världom, somliga påstodo att det skulle vara ett gimmerlom till bot mot att rågen skulle taga slut för än den nya blev färdig.

(i äldre tider, före övergången till "nya kätten", från ju S:t Olofsdagen var 10 dag. senare)

Det påstods att svält Jacob kom i denna vecka. Ett gammalt byggderim derom lyder berättad av Nils Hansson n:r 16 Fru Alstad dog för en 10 år sen nära 80 år gammal rimmet lydde:

"Nu kommer Svälte Jacob
Me mongen po vi gövl
O sluor allt vi ha igen
Den syltna räfven."

Olsmässotiden kallades S:t Olofsdagen den 29 juli då hade som ovan omtalats efter S:t Jacob ont om brödsäd; men om de då till råghösten årligen offrade ett lamm så hölls all nöd borta, men man borde därför ej festa och göragille under denna tid. Ett gammalt rim som jag i ungdomen hörde av de gamle minns nu ej av vem lydde:

"Krogemosse Ole tänkte mi gästa,
Men ja släjtade en basse (ett bagglomm)
O hindrade honom att tasse."

Ett gammalt rim varom de påmindes att riktigt se efter vad som

fanns kvar lydde:

"Kom me din ru (råg).

Kom sädeshoven sien ihn (hoven =hoen =låren)

Glä di när du säen vegt (vägt)

O ser ad du har mied igen."

Det var den 25 juli att S:t Jacobus dag man kunde bedömma hur ollonskörden för året skulle bli på skogens träd och redan då kunde man uträkna hur många ollongrisar man skulle få till julen. Detta ollon svinfoder spelade i äldre tider en stor roll. Det förekommer flera nämndemänssyner i Skytts härads tingböcker på 1700 talet om deras bedömning hur många ollonsvin de kunde för året släppa i "Syngerskov" och Marki have. En gammal historia derom som en av fars "vutepoga" vaktgosse Johan Blixt berättade för mig 1879 lyder:

En bonde lejde själva hin håle till att vakta hans svin i ollonskogen och som lön därför skulle pocker vid slaktetiden ha-
va alla de grisar som då voro "slonkerompade" (med rak nerhäng-
ande svans) men alla de "krylrompede" (de som slögo knorr på
svansen) de skulle bonden själv hava. Den lede potentaten var i
början mycket glad för sin rara julastek ty utom alla "slonkrom-
pade" skulle han då också hava mannen själv om det ej var någon
som slog "kryl" på svansen. Första dagen och vickan sprungo alla
hans grisar med "slonkrompor" i skogen, men när en tid var gång-

ACC. NR **M. 10648: 49.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

en och grisarna blevo välmående (så länge grisarna är svultna och magra hava de rät nerhängande svansar, men när de börja bli feta slå de "rompan i knorr") hade den ene efter den andre lagt sig till med "rompakryl" och pocker började befara att han gjort allt sitt arbete för ingenting. Mannen tyckte likväl synd om honom därför släppte han dagen före slaktedagen ut i skogen en gammal skingtorr och "ornegalen" grisseso vilken hela dagen förföljde pocker med sin tjusning och visade sig vara slonkrompäd och dito tjenlig. Han fick således henne i "vutepogslön."

Skulle regnäder börja Maria besökelsedag vill det gärna fortsätta i två vickor. Det heter derom i rimmet:

" " Om det vårfrudag regnar med
Som hon sökte sin fränka Elisabeth
Så vill det regn sig förstärka
Och fjorton dagar efter anna räcka."

Vårsäden börjar nu att gå i ax åtminstone under normala år. Då är det också tid att tänka på på slotterskären eller "ledonen" som det senare kallades, ty nu är gräset färdigt för att som det kallas "slå." Derför heter det när man börjar att se kornen i kornet:

"Ser du två ax ska du gå
Ser du tre ax ska du springa till ängen."

Eller också:

ACC. N:R M. 10648:50.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"När du första kornaxet ser
tar du av pinnen lian ner.
När flera ax emot dig ler
skynda dig då att slå gräset ner."

Vad man sen skall göra får vi reda på i följande värs:

"Nu skär jag rågen, åker hem mitt hö,
Och det som vått är, månd jag kringströ.
Hundajarne gå nu an med största makt,
Derpå gifver jag på min sundhet akt."

Fruntimmersvickan i juli var många rädda för i min ungdom
(då var det för det höstavid den tiden) bland andra inspektör Holmgren
Holmgren å Alstadgården började aldrig att hugga råg då ty ville
det ju då gerna regna, ordstävets lyder:

"Den 19 är det Sara den rara
Hon kan fälla tårar så klara
Och hennes systrar dertil svara."

"Pissade Magritte"(den 20) i nödderna blev det ingen kärna i dem.
En gammal gåta lyder:

"Ja gick po en vej
O de va ingen vej
ja hitte en ting
o de va ingen ting
Hadde ja sitt de, hade ja inte ta den
Men ja så de inte därför to ja den."

ACC. NR **M.10648**: 5/.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Svar en "Holtenborre" = en nöt utan kärna hittad på en skogsväg. Berättad av mor som lärt den av Morfars syster Gunilla född i Lilla Alstad 1809.

"Den första (augusti) kommer Petter fäng

Han ryggar alla gamla täng." (=tecken)

Dermed menas att alla förra tecken kan han kullslå eller göra om intet.

Han kommer också med sin nyckel till att öppna alla förrådsrum t.ex. jordens gåvor i i säd m.m. bl. annat också påminna att nu är det tid att samla den goda feta "syltemilken" me m. till vinterbehov.

Clara den 12 kan också ändra på förre tecken det heter derför i rimmet:

"Om det inte klarnar Clara

So vill do regned länge vara."

Den 10 Augusti är det ju Laurentius. Nu var det tid att efterse och väga sina bikupor. En som skulle läggas till skulle vara lika tung som ett stort groft bröd. Alla de andra måste man ju slakta. St. Laurentius blev ju stekt på halster vilket han för med sig på runraden. Det är ju därför inte att undra att även bina denna dag skulle rökas ihjäl. De gamla brukade att säga "ta vi dom inte nu så läga di madrika i kagorna" (yngel i kakorna) Bina hade också nu inne så mycken honung de kunde samla för året.

ACC. NR. **M.10648: 52.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Årets tröske tager vid nu den 10/8 "Sann Lars da" Lauren-
tius kommer också med sädesslagan = "plejeln" och nu var det ju
tid att vid rågens inåkning skröfta av till utsäde och bröd.

Märkesdagen den 28 September ber se om Höstarbeten uppsat-
sen som särskilt med följer.

Denna dag började kvinnorna med sitt uppsitta arbete på
kvällarna och den 7 oktober St: Birgitta då skulle de börja rik-
tet för allvaru med kardning så att all ull och lin kunde vara
färdigkardad till Perpetuna eller den 7 mars då vävningen skulle
börja. Spinningen skulle ej för allvara börja för än i November
då Katrinne kom med hjulet för att göra kring ärning. Under el-
ler mellan juledagarna fick det likväl ej spinnas utan då skulle
det kardas. Det var man mycket noga med. Den första kvällen bjöds
det på kopp och kaga så det var ju på så vis en ljuständnings
fäst.

Bitta är den sista av årets märkesdagar vilka först åter-
kommer i Novembär och December.

Jag menade ju nu för ärningen ty det finnes ju märkesdagar
hur vintern skall bli men de voro ej så intresanta så att de
gamla kunde dem utantill utan såg och följde Bondepraktikan vil-
ket som vi sett ej alltid är fallet här ovan utan det skiljer
sig åtminstone litet.

Den 28 oktober kommer Judas Thaddeus med korset och "ple-

ACC. N:R **M. 10648**: 53.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

jeln" . Det är därför tid att taga med allvar fatt i plejeln så att man kunde få uttröskat till fastlagen. De som tröskade längre eller ända till påsk ansågos för några riktiga "Bagasare" och "ettermiddesgubbar" som inte kunde hinna med vad de skulle i rättan tid.

I ett rim heter det efter vad jag hörde av de gamla kvinnorna för oktober:

"Om inte löven gärna av träden vill falla

En kall vinter få vi då för alla."

Om Allhelgonedagen heter det i folkrimmet:

"Är Allhelgonedag ljuvlig och klar

ett gutt år man då i förhoppning har."

Som synes börjades det redan nu att tänka på det kommande årets äring,

och då det blev St: Andreas var det en märkesdag varom det i folkrimmet heter:

"Der Andreas kastar sin hatt

der ligger den till froe natt."

Härmed menades att om det blev snö(hatten) och vinter nu så var det ej hopp om att den gav vika för än på vårsidan ty denna vintersnön är mycket svårsmält sade gamla Per skomakare till mig flera gånger. Han dog 1897 80 år gammal.

Det heter vidare om St: Andreas:

ACC. NR **M.10648:54**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"Om Anners braskar

så kan julen slaska."

Härmed menas att om Andreas kommer hastigt med snö och vinter blir det i vanliga fall en slaskig jul.

Om "Kajsdag" kom med reng och Andersdagen med upptorkning blir följande års gröda dålig och det heter i folkrimmet:

"Om Kajsa slaskar

och Anders braskar

Kom Olsmäsa att kvida"

Om Lucie vid den kortaste dagen heter det:

Luce långa natt

Får do stobben en hatt

So ligger de ti Froe natt."

(So tar vintern fatt)

Härmed menas att om det fryser så att stubben får nattfröst som sitter som snöhattar på ändan så blir det långvarig vinter.

Regnade det sjušovaredagen skulle det ju regna sju vikor derefter såvida inte Clara gjorde slut derpå ty det troddes stå i hennes makt, se rimmet här ovan.

Den tjugofemte juli St: Jacobi dag kunde man redan se hur ollonskörden skulle bli och derav uträkna hur mycket ollonfläsk man för året kunde erhålla. Jag har som ung smakat sådant fläsk och kan minnas att det var mycket sött och gott men väl löst.

hvilken absolut sak är det!

ACC. NR **M10648:55**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

De gamle brukade att säga att man kunde äta bok ållon tills
man blev full (rusig)

Jag kom att tänka på ett annat "ny års ny" rim:

"Välkommen Ny konung, Välkommen herre

me korn o me kärne

me sol o me varme

me fläsk i store böste

me gott öl ti höste

föl kom i båsen

ge havre åt gåsen

ge galtarne ållon i skog

ge tröskarne säd po logen

ge fiskarne fisk i floden

ge jägaren djur udi skogen

föl kom i båsen.

Det var mycket bra om man redan Kyndelsmässodag få se och höra
höra lärkan. (Som de gjort i dag 2/2 i Limhamn ur Sydsv.D.) Då
hon kunde tala sade hon därför: Att hon skulle hem till Skåne
Marie Kyndelsmesso dag och sjunga hennes lovsång om än inte högre
än oxen bär oket sålunda:

"Så littet jag orkar

om inte jag högre

än oxen bär oket

Så skall jag opp på Kyndelsmässodag

ACC. NR **M. 10648: 56.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

och sjunga jungfru Marie lov og pris."

Enligt Fru Cecilia Dahlström i västra Alstad, som dog 1925 över 80 år gammal, skulle köksväxterna sås vid följande tider enligt gammal sed.

Lök, senap, salat, persilja, timjan, palsternacka, mirjam, purjo skulle utsås på sin blivande plats före Valborg.

Kål, rabbor på särskild varen plats så tidigt som möjligt i april från vilken de skulle utplanteras på sina blivande platser vid pingesrengnen.

Fenik och morotsfrö utblötas i gödselvatten=fiskevatten, läkerot, sås före soluppgången. Alla rotväxter så i nedanet men de andra i nymåne.

Morötter, rödbetor strax före Bededagen, men alla slags bönor, gurkor, pumpor tidigast Bededagen.

När löken togs upp (skall ske i nedanet) vid råghöstitiden skulle den påbindas en $\frac{1}{2}$ aln lång bosstång kallad "löjakransen" på grund av att löken var bunden fast med en segelgarnstråd om lökspiran i krans rundt om långhalmsstången.

När kål sattes så skulle man tigandes lägga en hönsloft under första plantan så åt inte hönsen kålen.

Vid hör blekningen så skulle pigan pissa på den först utlaggda hörviskan så blåste den inte bort.

ACC. N:R M. 10648:57.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N:r 10-19 i Domme uppodlades av en man som hette Måns Nilsson. I synnerhet norra delen av nämde hemman var så stufer jord så att de vanliga träplogarna ej kunde upptaga dem. Måns Nilsson som var kommet från Näsbyholms gods hade der lärt en ny konstruktion på plogar som han själv gjorde och dermed kunde han upptaga den stufva lerjorden.

Ett landtbruksmöte tillställdes på Elinedals gård i Svedala socken i medlet av 1800 talet.

Måns Nilsson tog på nämnda lantbruksmöte första pris för sin nya plogkonstruktion.

Lantbruksmötet säges hava varit tillställt för att jordegaren skulle få plöjd sin jord. Och såsom första pristagre omtalas en som plöjde med sina två kor och priset tilldelades honom för det att han plöjde mäst.

Hans Jeppsson å Tegelberga gård erhöll en silvergräddsnipa i pris för en ko av den orsak att kon liknade en tjur i huvudet.

En man som hade fabricerat en vagn som (han) sjelf kunde köra sig, (med) erhöll också pris sedan han kört upp för den branta numera igenlagda vägen till Södra Lindholmen. Vid nerkörningen gick det deremot olyckligt ty då tog sjelfgångaren våld så att den blev något ramponerad.

(första bilen!)

ACC. N:R M. 10648:58.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Doktor Ingemar Ingers ville för något år sedan hava reda på hur det gick till att få hål i öronen till öronringarna.

Både mor och far hade öronringar av guld och silver. Jag frågade en gång mor åt hur hon burit sig åt att få hålen i öronen. Hon svarade att de glödgade en stoppenål och sen den blev kall hölls en vanlig kork bakom öronsribben och stack så hastigt hål genom örat. Sen var det ej mer tal derom, men som Dr. Ingers också frågade mig om hur det gått till kom vi att tänka på att hålet växte ju åter ihop. Jag frågade flera åt de sade olika som jag meddelade Dr. Ingers, men att få reda på riktiga förhållandet var omöjligt jag frågade flera, men ändock de voro 70 år och deröver visste de ej hur det tillgått. I efterhöst cyklade jag till Kjersti Hansson i Västra Alstad född 1848 och samma person som berättade om att klä stua vid begravning. Hon berättade att det tillgått som mor sade samt tillade att öronsribben med vanligt svinflott liksom stoppnålen innan de stack hål. Så snart det var stuckit hål sattes ett par silverörnringar i öronen så läktes de med hål i. Kersti Hansson sade att det var mycket bra med öronringar ty de drog bort allt dålighet från huvudet om de t.ex. hade huvudvärk försvann det då silver eller guldringarna sutto i öronen. Likaså halp det för tandvärk.

Ibland drogo de så att det flöt var ut vid dem när det var dålighet i huvudet. Att sticka hål gjorde ej mera ont än då en loppa stack vilket alla på landet har ofta känt.

Några ord om dräkten och hemslöjden i gamla dagar bland
Skytts Häradsborna.

Å våra hemslöjdsutställningar får man ju se hur hemslöjdsföreningen på nytt upptagit den gamla hemslöjden som i äldre tider flitigt idkades av häradets kvinnor. Hur mycket man än måste vara de eller dem tacksamma som åter uppväckt intresset härför så kan man icke odelat godkänna alla deras åsikter vilket dock måste överses ty då de började lågo alla dokument väl förborjade inom lås och bom för forskare. Just derigenom har åsikten om den i gamla tider varande tradionella formen blivit felaktig på flera punkter. Så t. ex. har hemslöjddamerna satt de gamla häradsgrenserna som en absolut gräns för både dräkter och vävnader m.m. Detta är alldeles felaktigt om än det har något fog för sig ty det var ej någon härad uniform. Det var i stället den s.k. byaskräddaren vars fantasi som skapade Ortsdräkten. Bland annat uppgiver ju hemslöjden att den manliga dräkten i Skytts härad saknade de s. k. skinnbyxorna. Jag minns såväl att min morfar som var född i Lilla Alstad 1805 och dog därstädes 1874 var klädd i nämnda dräkt. Trelleborgs museum har i sin ägo ett par skinnbyxor och Skytts härad bouppteckningar omtalar flera sådana bland annat "Den 15 april 1751 hölls bouppt. efter nämndemannen Sven Jönsson i Fuglie. --- -- detibland den avlidnes gång och kyrkokläder 1 svart vadmalsklänning -- 3 dlr. 16 ör. en sämre bre 1. 24 ör, 1 blå vad-

ACC. NR M. 10648:60.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

malsklänning, 1 grå vadmalsrock med grönt foder 1 gammal dito
1 luden päls 1: 24 ör, 1 par sämskade skinnbyxor 2:16 ör, 1 ny
hatt 1:8 ör. 1 gammal dito 12 ör. 1 par stöflar 1 par skor - --
1 par barkade handskar 8 ör (således skinnhandskar) allt värdt
30 dlr. 20 ör S.M. (silvermynt) 1753 fanns i Christian Månssons
Lilla Alstad bland annat 1 blå vallmarströja med messingsknappar
1 svart wallmarströja - - - 1 gammal fodrad mössa. 1 par nya
sämskade skinnbyxor och en dito något brukad tröja. Under sådana
bevis kan väl inte våra hemslöjdsdamer med rätta påstå att Skytts
härads bönderna aldrig begagnat skinnridbyxor.

Vad nu härads hemslöjden beträffar så var den i färgton
framkommen av de växter som voro brukades dertill och växte å
var sin ort och utav bondkvinnorna obs. och använda vilka lärdes
utav varnadra. Vad beträffar hemslöjden kan man spåra uti gamla
bouppteckningar hur den förhållit sig. Sen nu alla i behåll varan-
de bouppteckningar blivit tillgängliga kunde de ju utav dem an-
gående hemslöjden för en ung studenska bliva en mycket intresant
doktorsavhandling. Man kan utav bouppteckningarna draga flera
slutsatser. Så t.ex. kan man tydligen se att de s.k. hof bönderna
haft annat att tänka på än att beflita sig med konstvävnader.
Jag har gått igenom ett flertal bouppteckningar derav en del av
mina förfäders och deras efterkommande. Så t.ex. finns det en
bouppteckning från 1740 i Stora Markie efter en hofbonde vid namn
Nils Larsson där det icke finnes en enda konstvävnad. Efter hans

syster som flyttat till Åkarp och blivit självägande bondmora har deremot börjat att idkas hemslöjd. Så t.ex. fanns vid mannens död 1761 1 sydd åkdyna 2 fränsad 1 gammal träd 1 g. dito 1 bänkekläde i fränsad bänkedyna 3 aln l. 1 sydd hjönde med gult foder 1 sängtäck med bla 1 bänketäcke 3 aln. långt treskaft. 1 Svart flossad hjönde.

I denna bouppteckning omtalas ju om gamla agedyner tydligen från mannens släkt =förfäder. Således var ju hemslöjden redan gammal då 1761.

Hemslöjden omtalas t.o.m. i de gamla sagorna i början av vår tideräkning. På 900 talet omtalas att Sköldmön Brynhild kung Budles dotter eller fru Sigurd Favnesbane och Åslögs moder att hon vid lediga stunder satt och vävde täppe med senor ur den nordiska gudasagan.

Man må verkligen beklaga att våra gamla hemslöjdsdamer givet så felaktigt namn åt en utav häradets vackraste rödlakansvävnader namnet "Bäckahästen" Bondkvinnorna voro allt för rädda att låta sina vuxna döttrar sitta och väva en så fruktad varelse som bäckahästen vilken vid alla tillfällen sökte förföra de unga flickor som ej voro på sin vakt emot honom.

Vävnaden ifråga är ju med all tydlighet asaguden Odins häst och dito korpar som ses runt om densamma, vilket också fröken Sjunsson Trelleborg född på 1840 talet omtalade att hennes förfäder omtalat. Som synes har vävnadsmönstret gamla anor från

den jämsides med christendomen fortlevande Odins kulten.

Att det i gamla tider var brukligt att väva senor utur Asagudarnas liv har ju omtalats att Brynhild gjorde.

Här några anteckningar ut Skytts härads bouppteckningar vilka med all tydlighet visar att hemslöjden var mycket flitigt idkad redan i gamla dagar. Så t.ex. omtalas i Söne Truls bouppt. från 1727 följande neml. 7 Åkedyner och ett bänketäcke. År 1743/10 Bouppt. efter Rusthållaren Jöns Persson uti Åkarp.- 1 trädd åkedyne. 1 gammal dito 1 hyende trädd 1 sängtäcke 1 flossad bänketäcke 1 trädd 5 alnar långt, 1 flossad åkedyne med trädd infoder. 1 Rylakans dito 1 dito.

År 1757 den 16/2 för bouppt. efter Rusthållaren Oluf Mårtensson i Stora Slågarp der det fanns 34 st. åkedyner 13 täcken (bänka) 14 hyende vilka alla delades mellan döttrarna.

Den 14 januari 1752 hölls bouppt. efter rusthållaren Hans Svensson i Gislöf avlidna hustru vars garderob bl. annat innehöll:
1 svart klädeströja med 2 förgyllda silverknappar 1 grön klädeströja 1 blå dito 1 blå vadmals dito 1 svart vadmals dito 1 röd dito 2 svarta dito 1 svart sertens ovanliv med 6 par silvermaljor 1 svart Calmucks dito med 6 par silvermaljor 1 blå och 1 röd dito utan maljor., i svart vadmals dito 1 blå frijseskjortel 1 grön vadmals dito, 1 svart dito 2 dito mindre värda 1 grönt förkläde 1 svart sertens dito 3 lärfts oppläder allt sammans värdt 34 dlr. 16 ör, silvermynt. dessutom 5 ågedynor 5 bänketäcken

1 trädd sängtäcke 1 trädd hyende fränsade 1 flamskt dito med kalvsk
skinsfoder.

Åhr 1753 den 17/7 hölls bouppt. efter åbon Christen Månsson Lil
Lilla Alstad - där fanns 1 drällsbordduk, 1 st, trenings åkedyne
utan fieder (fjäder) 1 st. dito 1 st, gammal agedyne 1 dito sydd-

År 1753 den 15/12 hölls bouppt. efter Hemmansåbon Anders
Olsson i Gislöf varefter boet såldes på auktion man ser där att
åkedyorna hade högt värde på sin tid. Bland annat köpte änkan
Hanna Christoffersdotter en åkedyne för 6: dalar. Munsterskrivare
Lindgren köpte en trädd åkedyne för 25 Dlr. Som jämförelse värde
kan omtalas att qvartermästare Brun köpte ett 4 årigt snappet
sto vilket kostade 35 dlr 12 öre således blott 1/3 del mera än
en åkedyne. Enkans son köpte en bänkalängd som var gammal för 1
dlr. 21 öre.

År 1755 8/6 hölls bouppt. efter Sissa Larsdotter i Fielings-
löf bland annat fanns följande: 1 fränsad agedyne 1 dito, 1 röd-
lagen 1 tryskaft(treskaft) 1 dito, 1 g. sydd bänkedyne, 3 trädde
hyende. Den avlidnas gångkläder 1 blå frissad Kiortel och över-
liv med 5 par silfvermaljor. (Hemslöjden har ju i sin dräkt blott
tre par silvermaljor å ovelivet) 1 svart Kalmucksofvelif. 1 grön
valmadskiortel 1 svart dito 1 svart klädeströja 1 gammal dito
1 skingpels 1 gammal dito, 1 grön klädeströja 1 röd klädeströja
1 savrt Bordelotts förkläde 1 blått rykens förkläde 1 grått 1
1 blått wärtens, 1 förslitet flåges ofverlif 1 par klippig hand-

skar, 6 st. blågarns särkar 1 lärfts oppled 6 st. blågarns oppled m.m. En sådan stammoder bör man ju högakta visade att hon kunde taga vara på sina kläder.

År 1761 den 23/10 hölls bouppt. efter Sine Nilsdotter i Gislöf - i boet fanns bland annat 20 st. age och bänkedynor - 2 dussin Silverknappar m.m. Denna bouppteckning överträffades dock utav en på Lavesåkra der det var 32 stycken agedynor. Ännu flera fanns det vid en bouppteckning på 1780 å Fredshögsgården der det var 47 st.

År 1750 förrättades det bouppt. efter Per Larsson i Åkarp der det fanns bland annat 14 st. agedynor 1 sydd, 1 trädd 2 gamla 1 sydd gammal 1 diti gammal 1 flamskt hyende med skin under 1 trädd 1 fränsad 1 guldfransad 1 bänkekläde 1 sängtäcke med blå rutor 1 gammalt dito lappad.

År 1784 den 18 oktober hölls bouppt. efter avlidna hustrun Mätta Michelsdotter i Lilla Alstad.-- bland annat 2 st. rödlagen agedynor 1 sydd 2 st. rödlagen 2 fransade dito 1 gammal 1 trädd dito 1 st, bänketäcke 1 waggekläde 1 Rödlagens ågedyne (som jag jag nu har i min samling på Trelleborgs museum) 1 dito 1 dito 1 trädd dito 1 fransad dito 1 dito 2 nya Rödlagens hynne 2 st. gamla hyende. Av dessa hänger den ena rödlakansåkedynan i Museet.

Vid boets delning erhöll sönerna silverbägarna med andel liksom i grödan och i utestående fodringar. Dessutom erhöll de var sitt djur.

Döttrarna erhöillo alla nationalsilversmyckena, samt silver-skedar och andel i gröda och utestående fodringar jämte fåren. Men det omtalas alls ej hur de delade vävnaderna. Så t.ex. erhöill dottern Cissilia min stammoder andel i grödan 1 aflång silfversked, 2 st, Tröjespänne. 2 får, andel hos Rasmus Olsson (brodern) och i Bengt Pers Ugglarp.

Dottern Marna erhöill andel i grödan, 1 aflång silfversked 1 silfversnörelänk, 2 st, får, halva fodran hos Bengt Persson Ugglarp, Andel i fodran hos brodern Rasmus Olsson.

Dottern Elisabeth erhöill andel i grödan, 1 aflång förgylt silfversked, 1 siätt af maljor af Silfver. 2 st. får andel i fodran hos Rasmus Olsson.

Som synes var det ju märkeliga skiften i den tiden. Kläderna och vävnader delades säkerligen med sänja delen efter modern mellan döttrarna. Faderns kläder delades mellan sönerna i den tiden.

I Skytts härads älsta i behåll varande bouppteckning av den 16 februari 1676 efter Åboen Lauris Andersenn vilken bodde och dödde i Västra Alstad. Han var gift med åbodottern Ingeborg Christoffersdotter, dotter av åboen Christopher Andersen och hans hustru Kiersten Månsdotter Lilla Alstad. De voro mina förfäder i sjunde led tillbaka.

I denna bouppteckning omtalas balnd annat - en grå bänke dyna värderad till 2 D. S.m." . . . ett sytt jönne med lärt (läre

ACC. NR M. 10648:66.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

=linnefoder) inunder för uden för 0:24 ör 2 Bordduka.

Det hade varit intressant och vetat om Ingeborg Christphersdotter eller hennes moder hade tillverkat omtalde. Ehuru det ej var så vidlöftet visar det ju att hemslöjd idkats i hemmet redan före 1676.

År 1769 hölls det en bouppteckning efter avlidna hustrun Ellen Christphersdotter vars man Sven Ohlsson var vattenkvarnägare och hemmansägare samt rusthållare å Pärsemöllsgården i Svenstorps socken Vemmenhögs härad. Hustrun var född i Simlinge 1726 den 4 februari och dotter av rusthållare Christopher Ohlsson och Kersti Åkesdotter. Hon bars till dopet av fru pastorskan Gun-nola Catharina Munthe i Bösarp. Christopher Ohlsson dog 1746 den 22 juli "som vart av en häst slagen att han efter två dygns för-lopp afsomnade hans ålder war 51 åhr." Modern Kerst (på några ställen i kyrkoböckerna kallas hon Kristina) Åkesdotter var född i Gislöf och dotter till rusthållaren Åke Rasmusson och hustrun Johanna. Åke Rasmusson var son av åboen Rasmus Larsson och Bäng-ta Andersdotter i Anderslöf. Hans halfbroder Länsmannen Truls Rasmusson i Agarp är en av mina förfäder liksom hans syster Marna. Således är omtalade rika kvinna släkt med mina förfäder.

Bland annat fanns i detta rika bo följande: 25 st. Specie= 100 Riksdaler, 50 st. Danska 2 kr. 10 st. Karoliner. 5 örestyc-ken för 100 rdlr. och plåtar för 470, slantar och sjiljemynt för

ACC. NR M. 10648:67.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

130 bankosedlar för 100. Tillsamman kontanter för 1010 rdlr.

Av guld en halskedja på 11 Ducaters vikt å 8 Dalers värde d.v.s. 88 dr. Sm. Silver en förgylld pocal med "Låck väger 67 Lod å 3 D" värd 192. En förgylld bägare "väger 50 Lod" å 2 d.16 ör = 125. En dito af lika wigt "125. En dito "väger 29 Lod" = 72. 12 st. "Wigtige st. sieder tecknade med S.O.S.E.C.D. väger 56 Lod = 112. En "Sied tecknad med C.O.S. K.A.D. (den avlidne hustruns föräldrar) väger 3 $\frac{3}{16}$ Lod" å 1 D. 24 ör. = 5:29. En dito med H.G.S.E.B. "Wäger 4 $\frac{3}{4}$ Lod" å 1D 24 ör = 7:21. En rund med Knapp "väger 4 $\frac{3}{4}$ Lod" å 1 D. 24 ör.= 6:18. En halskedja medkons uti "väger 8 Lod" = 12. En dito väger 10 $\frac{1}{2}$ Lod = 15:6 "Ett Särcka silfver väger 1 $\frac{7}{8}$ Lod" å 2 D. = 3:24. Ett dito å 1 $\frac{3}{4}$ Lod = 3:16. En Snörkedja med nåhl väger 3 Lod = 6. En brännvinstumlare väger 4 Lod å 1 D.16 öre Man fäster sig särskilt vid de olika värden silvret värderades för lodt. Allt silvret var värderat till 718 Rdlr 7 skilling.

Det fanns också mängder av tenn och koppar mässing och järnvaror.

Av åkedynor samt hyenden omtalas icke mindre än 29 st.

Särskilt intressant är den avlidna bondhustruns förnäma dräkter med sina fina silversmycken varav bland den stora mängden bör omtalas: "En Swart Klädeströja - - påsat ett par förgylta Silfwerspännen också krugs (krus) på ärmarna." Ett dito gam-

ACC. NR M. 10648:68.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

malt äkta spänne, ett dito bättre - - en röd skarlakanströja - -
Ett swart "särtings ofwerlif med 6 par stora silfwermaljor" Här
omtalas också overlif försedd med 6 par maljor. Ett gammalt "of-
werlif af Damast med 3 par aflånga silfwermaljor" och ett par
smäre silfver kjedjor, Ett grönt "flöjeds ofwerlif med 5 par för-
gylta silfwermaljor" - - Ett grönt "walmals dito med 6 par silf-
wermaljor. En skinn kiortell med blått särlings enelif och 6 par
silfwermaljor. Ett grönt klädessiört, Ett brukat dito - - Ett
grönt silke belte med silfwer spänne." "arderoben värderades till
362:20./. ett mycket högt värde i de dagar. Hästar fanns det 20
st. Fäkreatur 30 st. Får 28 st. vädur 2 st. 2 dito gamla och 24
st fjors lamb. Svin 8 st. Gäss 6 en gåse och 44 gässlingar. I
allt fanns det således en mycket stor förmögenhet.

Armklockorna skulle av de gifta bäras vid armbågen och av
de ogifta vid handleden berättat av en numera död kvinna på Ski-
varps ålderdomshem för fröken Eva Larsson i Espö som omtalat det-
samma för mig.

De gifta hade rikliga klutar på huvudet. De ogifta bar bå-
gar med röda och svarta band på.

Gresänkor skulle bära kläde bundet i nacken. Gresänkor kal-
lades blott de som fått en horunge (oäkta barn), men sen kallas
också andra kvinnor som ej äro i sällskap med sina gifta män för
gräsänkor.

(gammalt!)

Silverkjedjepilen kallades nålpil. Gröna "valmalds" tröjor till att bära utanpå i stället för kappor de kallades "spenns."

Brustbuklorna skulle sitta på spennsen. Spennsen knäpptes över tröjan.

Vardagsdräkten var änkelt säger Ola Trulsson m.fl. som berättade 1915 att för 80 år sen gingo männen från Fru Alstad upp till "Syngerskov" om vintrarne för att "uppslå rokorna" (taga=bryta upp trästubba) efter gamla fällida träd. Detta arbete utfördes på grund av att jorden skulle odlas vid Lindholmen. Vid detta arbete voro de klädda i vita hemmastickade ullgarns"huor" s.k. "syltemilksskappa" vilka kunde dragas ner om öronen, jämför en samling å Trelleborgs museum som tillhört min morfar Ola Hansson Lilla Alstad. Klädedräkten bestod av vadmalströjor med malmknappar i eller också tvärskarvade fårskingströjor. Byxorna voro s.k. skettefalls "böjsor." Dessutom begagnades det långa yllna stickade halsschalar och vita långa s.k. "helhossor" som gingo upp över knäna. Pogana ansåg sig som storgädda då de fingo vita yllestrumper ty de tvärrandiga kulörta ansågos som fruntimmershossor. På fötterna hade träträskor (utan läderputa på vristen) med järnjora i vardagslag, men med vackra pringlade messingsbeslag till s.k. tjartje (kyrko) träsko vilka senare blankades i pannejärnsot. Vardagssträskorna voro välkodda med s.k. träskojärn påspikade med gamla hästskospik. I fall träskorna sprucko blevo de väl omjordade med s.k. nesejora av järn. På vintern då det

ACC. NR M.10648:70.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kallt snoddes det av halmband liksom stövelskaft om och över träskorna der det satt fast så att dessa halmstöflarne kunde av och påtagas efter önskan. Halmskaften gingo ända upp mot knäet sade de gamla. Jag har en gång sett en dräng vara i lag med att förfärdiga sådana men han lyckades ej. 1910 såg jag deremot en man gå med sådana på St. Sigfrids marknad i Vexjö. De voro myckert vackert och fast flätade om fötterna.

Angående träträsko så voro de utan läderputor över vristerna. De voro således blott borrhade trästycken. För att de ej skulle spricka voro de över vristerna beslagna med dels bleckjorar dels av vackra utpringlade messingsjorar. De träskor som voro försedda med messingsjorar voro så kallade gå bort eller kyrkoträskor. De gamla hade ej råd att skaffa sig läderskor utan begagnade oftast träskor. Även begagnades träträskor till träskostöflar av såväl äldre som yngre personer. Under min skoltid var det flera gossar som hade träskostöflar eller träskor med påspikade stöflaskaft av läder. Jag ville också hava sådana och beställde ett par träträsko som skomakaren påspikade ett par avskurna stöfleskaft. Jag var inte litet stor på då jag om morgonen drog de nya träskostöflarna på mig för att gå till skolan. Men jag fick tro på annat ty träträskorna bröto på vristerna så att jag trodde mig aldrig kunna hålla dagen ut och gå hem med träskostöflarna. Var glad då jag fick på kvällen avlagt dem och tog dem aldrig på mig mera.

Kvinnorna brukade ju här på orten förut innan det blef allmänt bruk med hatt att binda sitt huvudkläde under hakan. De gamla omtala att de hört av sina fäder att det kallades att binda huvudkläde på tattarevis ty bruket var lärt av tattarekvinnorna vilka bunde sina kläden under hakan. Ortens kvinnor hade förut allmänt brukat att binda sitt huvudkläde i nacken vilket vi ännu någon gång kan få se om höstetiden

2
Midsommardräkten kallades ongerdrana sade fru Johan Ahlkvist Fru Alstad den bestod av spyddetröja och oveluf i gröna eller blåa färger, ylleforklä med gröna och blåa långsgående randning samt hoetag (kläe)

Klädsel

Per Svensson som bodde å n:r 16 Fru Alstad gick klädd i rund pickelhuva av grönt tyg samt utan skärm. Tröjan var av tvärskavad fårsking med knappar av malm samt oen vid midjan. Byxorna voro också av tvärskafvade fårskinn och sluppo vid knäna der de voro sammanbundna med skinnrimmar. Om midjan voro de sammanknäppa med en stor malmknapp så att byxhängslar ej begagnades. Ett par snövita fåryllestrumpor med inbådat "hångato" utgjorde fotbeklädnaden. De gingo upp mitt på låret ovan knäet och bands der fast under byxorna med skinnrimmar. Ett par stora träträskor utan någon vidare tillskärning, de voro nemligen sådana trädet växt med barken på utgjorde skodonen. Då de blevo slitna underspikades

ACC. NR **M. 10648:72.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

träskorna. Berättat av kyrkovaktmästaren Ola Trulsson, Fru Alstad.

Lump till pappersförfärdigande.

Det var icke nog med att det skulle förfärdigas tyger till kläder, befolkningen var också i äldre tider skyldig att årligen lemna ett visst skålpund eller mark lump till pappersbruken.

Ola Christoffersson i Lilla Alstad hade i sin ägo ett kvitto som hans fader Christopher Olsson möllebyggare erhållit för lagenligt lemnad lump till pappersbruket i Klippan så lydande:
" Till Klippans Privilegierade Pappers -Bruk har innehafvaren af denna Sedel för År 1837 ⁸⁴ levererat 7 skolp (und) Lumpor, som till bevis lemnas.

St. Stimer."

Klä listuva vid begravning.

Fröken Kersti Hansson x i Annarp 1848 d 18/4 berättar att hon som 10 årig flicka såg hon en gammal kvinnas, mor Lars Pers likrum i Vestra Virestad. Kersti moder hade varit med och "klädd stue" som det kallades att iordningställa ett likrum. Ett stort vitt linnelakan hade spänts på loftet över "stuebordet" varå det skulle ätas "graväredet" Mitt på lakanet var det fästat svarta sidenband i form av ett timglas. För alla fönstren hängdes vita linnelakan liksom över dalaklockan. Spegel och taflor fick icke "stå ovna" således skulle de vara förhängda med vita linnelakan liksom rumnets väggar. Sängar och soffor täcktes också av vita lakan.

ACC. NR M. 10648:73.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Då äredsfolken kommit till sorgehuset fingo de först vin och kakor samt kaffe. Derefter sylta och rödbetor. Härefter tåga de likföljet till Bösarps kyrka der begravningen skedde å kyrkogården. Sedan äredsfolket återkommit till "äredshuset" serverades de med "nydde (ko=kvige) kyd me piverrods sås."soppa med "munke klimpe", morötter potatis m.m. Sen fingo de kall gåsastek, derefter Sockerkager, Var "moer" (kvinna) skulle skära sin "kaga". Till begravningen hade de bjudna sänt förning bland annat "pringlade smörslav." 3je dagen var gillet för barn och uppassare. Detta är ju en intresant skildring av en begravning för 70 år sedan.

Fru Alstad den 3/7 1937 O.Chr.

Om "sking gnafning" af Nils Löfberg, dog gammal på 1920 talet i Lilla Alstad.

De råa (torra) skinnen läggas i blöt i vatten med upplöst salt och alun, vari de få ligga en vicka. Sedan upphängas de på en stång i fria luften tills de bliva torra, sedan kritas (=leras) skinnen och skrapas med leknifva, varefter de sträckas med armjernet öfver en bordskant. De äro då fästa i en klemma ovan på bordet och med armjernets handtag under = i högra armhålan med handen på jernet (till styre) gnides och sträckes skinnet över bordskanten på samma gång som man håller i skinnet med vänster handen och kritar det jämt.

Tvärskafning af skinn. Då skall de ligga i blöt bland ekbark tills de blifva sura då håren avfalla varefter de beredes som ovan.

ACC. N:R M. 10648:74

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Nils Hansson i Fru Alstad berättar om sina tjenstelöner. Han kom ut och tjena vid sex års ålder och erhöll då i "Vutte-pogslönn" år 1860 Ett par skättefallsknäböjser, ett par sockelöse hossor me hongeto iblann (härmed förståss att inga strumpor ingick i lönen) En harskingshuve, valmedsrock och dito väst. Två skjortor. Lärsko o sex skilling (12 öre) i fästepäng"

År 1871 året efter att han konfermerats erhöll han 30 Riksdaler, ett par lärsko, två blågarnsskjortor, En mark "hosseto." Då måste han göra fullt arbete och följa med drängarne vid t.ex. huggning och dylikt arbe.

År 1872 städjade han sig som 17 årig på Höjegåren (Alstadgården) för 100 Riksdaler i kontant lön.

Efter fru Olof Andersson Edinburg Fru Alstad. Det var en gång en dommerjöns till dräng. Han begärde i lön hossor och böjser, strumpor o skjortor. 300 pantofler satte i den bästa linnböjsejoren får fydd me långa stövla po till knäna o alla pengane po en gång.

Julklapp för i tiden. Drängen ett par vida hossor, vute-pågen ett par vantar.

Julahög av mor. En kaga sejted brö, en minner florsejte kaga en limpa 1 sticke fläsk.

En riktig drängelön. Ett par hossor, en mark to, ett par sko, linnböjser, tröje o huva, nåd penga hadde di men de va i

ACC. NR M. 10648: 75.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

daler -100 daler = 16 kr. 50 daler = 8 kr.

Då två tiggare blev ovänner. Ja va hadde du väl do ja kom ti dej, men ja hadde en ryggpåse, en siapåse o en annan liden påse med sill sjulv, fitt o fläsk i.

Vutepogelön berättad av skomakare A Kjelande Fru Alstad. Pels o Pickehue, Två sockelösa hosor uden skaft. En hafrehalms rock me trälommor. ~~Er~~itt lyresetett om daen. Herberge po gadan om natten. Ett par träträsko me bleckjore. Ett par skettefalls vanta me katte to i blann. En vall meds väst uden bagsticke o fram vådor.

Slog han gässling igäll skulle han hava en rock me en ärm. Slog han två igäll skulle han ha byxor me blott en böjse.

ACC. NR **M. 10648:76.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Svaneholms museum erhåller denna anteckning om jag får 2 maskinskrivna expl. i stället. Fru Alstad nyårsafton 1837

Olof Christoffersson

Eftersom den tid icke är långt avlägsen då alla stubbemöllor äro försvunna kan det vara av intresse att i tryck förvara alla dess delars namn för eftervärlden.

Stubbemöllor och vattenkvarnar var ortens äldsta kvarnindustri. Huru många år dylika funnits å orten är ej känd men att de redan funnits långt före den tid Trelleborgs Kloster byggdes eller 1267 är säkert bevisat genom ett fynd som gjordes vid klosterterrains utgrävning 193 . I själva klostrets södra grund fann man en fastmurad kvarnstenslöpare av glimmer och granater vilken var defekt och således redan då den fastmurades i grunden gammal och kasserad. Den har minst varit en 5-6 spannts kvarnsten av 16 cm. tjocklek och den har således ej kunnat dragits med handkraft. Detta fynd är unikt ty det äldsta svenska beviset att mjölkvarnar före nämnda år dragits av andra krafter (väder eller vattenkraft) än människans. Den funna kvarnstenslöparen förvaras å Trelleborgs museum.

Ett fynd av järnålderskvarnsten å Tofta gård i Fuglie visar att det redan då fanns roterande kvarnstena som drogs av människokraft genom att å löparestenarna finnas sidohål vari dragstängen placerats vid malningen.

ACC. NR **M. 10648:77.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Anteckning om de gamla Stubbemöllorna vilka enligt gamlas berättelser kallades "Stubbe Kassen" i äldre tider.

Åren 1911-12 fotograferade jag alla Skytts härads stubbemöllor eftersom jag redan då ansåg att dess tid ej var lång. Fotografien var 1914 på historiska lantbruksutställningen å Baltiska utställningen. Derifrån kommo fotografierna till historiska lantbruksmuseet på Alnarp der de nu finnas. Det var då kvar i häradet ett 20-tal stubbemöllor, nu 1930 finnas inte tredjedel åter och dessas tid är snart förliden efter att åtminstone funnits till redan år 1392 se sidan 669 Skytts Härad av mig 3 uppl. 1936. Fyndet i klosterruinen som omtalats ovan visar ju att kvarnindustrien varit redan före 1267. Nu 1943 finns här ej mera än Håslöf som Skytts Härads Hembygdsförening skall bevara för framtiden.

År 1917 upptecknade jag namnen på stubbemöllornas alla olika delar efter möllarne Lars och Jöns Persson Lilla Alstads berättelser. Båda dogo före 1920. Lars Persson var ägare av Lilla Alstads stubbe mölle som rivits för ett tiotal år sen eller 1927 se bild i Skytts Härad 1-2 uppl sid 97 och i tredje uppl sid 175.

De berättade följande om stubbemöllorne. "Möllefoden var på möllan var byggd var murad av stora gråstenar. Under de älsta stubbemöllorna var denna möllefod murad under hela möllan undan tagandes den ena fjerdedelen var ett tomrum som kallades "skridtt" ty det måste vara ett öppet fack i varje möllestobbe

grund eller "fod" för att komma åt möllan vid vissa reparationer, vid de yngre möllorna var det blott murade grund under varje "fodeträ."

I Lilla Alstads stubbemölla fanns det bara ett skridtt. Öfvanpå denna möllefod låg de grova jernbelagna "Ejefodträen" vilka lågo i kors dessa eketrä kallades "fodträna." Möllestobben stod i mitten av möllefoden rätt upp genom båda möllans loft. Möllestobben var en grov ekestock som var "firkanted". Under möllan der den stöddes "mod alla fira fodträen" med dubbla "firkantiga snidstäver av egeträ" som fasthölls med flera grova järn med skruvor vid sidorna och dessutom av "kilane" (kilarna). Under själva möllan sitta i kors på "egestubben" de s.k. "firesäjetträen" av eketrä vilkaockså hava grove eke snedstuvar mot möllestubben. Ovan om saxträna är möllestubben rund så att den härpå saxträna löst byggda stubbemöllan kan vridas runt. Denna ovan omtalade möllestobben med saxträden med snedstuvarne måste vara försvarligt och stabilt byggd ty härpå vilar den lösa vridbara möllan.

"Stärten" med vilken möllan vrides med (Dregeri äldre namn) "vristolen" som "hakes fast" i de rundt om möllan i jorden på passande avstånd säkert fastsatta "vripålarne" vilka minst måste stå en aln djupt i joren o vara bra stenede so di ente rockede. För att den långa stärten, gjord av en grov furubjelke, skall hålla måste den på båda sidor vara väl "stöttad mod" möllans ytter-

sidor av de s.k. "stångeträen" som voro fästade ute vid möllans sidor å "göflen." Å äldre enklare möller var det trappsteg å stärten upp te möllan.

"Vristolen" "drogs" runt om möllan allt efter som vädret vrider sig och "hakes fast" om en "vripåle." Den går på två järnbeslagna "trätrillehjul" och drages runt genom att främre ändan lyftes upp mot "midjan." till en för "väred" passande "plass" der den "hakes fast" om en "vripåle." Vristolen är konstruerad så att i dess mitt sitter en axel som ovan om vristolen är försedd "me ett holl" vari den länge "vristången inträss". Nere i vristolen sidder po axeln en grof "järnkjedje fästad. Kommen till en för "väred" passande plats och vristolen är fasthakad om vripålen tager möllaren fatt i jernkjedjans lösa ända och drager ut den medan vristolsaxeln "springer" eller luer runt den mot möllestärten yttersta ände der den fasthakes. Sen sättes vristången i vristolsaxeln och möllaren "springer eller luor" runt om vristolen och för po vristolsstångsaxeln so ad järnkjedjen vris po o möllan vrier si i rätt läge eller vingrigning."

Själva möllan kallades "Mölleskrofvad" Den var löst byggd som ovan omtalats på saxträna. Själva stommen var byggd av mycket grova och "bestandie" furu - eller ibland "osse of ejestockar" också av eketimmer. Dessa timmerstockar kallas "fyllnings-timmer." Utanpå denna timmerstomme är möllan klädd med ohöflade

bräder som derigenom insuger mera trätjära varmed möllorna i äldre tider innan det fanns tjärpapp överstrykos med. Brädbeklädnaden tätnades ("tettnedes) med träribbor. På möllans yttersidor sitta å mitten också "droppbräder" för att i likhet med "tag-skägged" afhålla tagdropped." Takstolen är också brädbeklädd i likhet med möllan yttersidor. Denna går ut över trappan på möllans baksida och dervarande "smecken" vilkens ovanförvarnde utbygget kallades "jöken." I väggarna fanns det vid alla "sior titteholl eller glogga" också någon gång kallade "lyholl" för att kunna höra när det kom körandes till mölles. Överst på taket över "jöken" satt "värflöjeln" vilken å Lilla Alstads mölla var från 1819. Den är nu i min samling på Trelleborgs museum.

Trappan till smäcken vid ingången till möllans nedersta loft är på de större möllorna såsom å Lilla Alstads fästad å smäcken och dess enasida går jämsides med möllans yttervägg. Trappan är "gjord" av bräder med "brädefodstej" vilka sitta långt från varandra. Trappan är så högt från marken så att den ej vid möllans skakningar vid starkt "vär" eller när möllan "vries" skall stöda mod joren o bryss itu". Längs utmed trappans yttersidor äro ett räck som skydd. Liknande finnes runt omkring smäcken och när uppgången går på "stärten" är den också försedd med skyddsräck." Vid trappans motsatta sida upphissas så säckarna kallade "möllesäckarna" från vagnarna och intagas på smäcken un-

ACC. NR **M. 10648: 8/.**

der skyddsräcken. När säckarna upphissas tog möllaren och höll fast i ett rep som hängde vid sidan. Så snart han det gjorde "snode" drakedjan sig runt om en axel och säcken drogs upp så länge möllaren höll i repet. I drakedjans ände var en större järnring vari järnkedjans andra ringa kunde "lua" med den lades "ränsnära" om "säckmongen."

"Näste nedersta möllelofte" var till man inkom från smecken genom två "haldorra" Inkomna ser vi "sijelejen" eller sieleen" me snedfyllningstimmer rundt om för att styrka själva möllans grova timmerstomme. I loftet ser vi "stenbjelken unger kvarnstenarne" me pudan" vari stubbetappaen e fästet" naturligtvis är ändtappen rund och vridbar. Stubben går nemligen upp genom "nästa loft" eller golled i möllan opp ti andra loftet. "Andre mölle loftet" kallad "kvarnlofte" eller steenburbann" som överste rummet kallats i äldre tid kommo vi genom en smal trappa vid ena sidan. Vid alla sidor se vi även här "siele o sniddstufvor" mellan möllans bestanta timmerstomme. Även här finnes det två "haldorra" strax utan^{om} ser vi häken som takskydd. Här vid dessa dörrar finnes ej någon smäck men möllaren kan dock direkt från vagnarna upphissa "möllesäckarna" till detta loft om han så önskar.

"Ajselen" eller Axelen är gjord av ett stort grovt gammalt eketrä nära en aln i fyrkant. Den går utom möllans framsida med ett fyrkantigt "hoved" vari huggits stora fyrkantiga hål till

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR **M. 10648: 82.**

a den ena sitter till hela således ej sammanhakade. obetydligt) in i innersta kunna stadigt sammankilas na eller de s.k. "möllearm dde" och mycket säkert fas ova järnbeslag sammanhålln mölle "ajselhofvede". Dess fastkilade så att^{de} ej "roc sig fort lösa och "smälla ingarne lika säkert "fastk vars sida "häckvärked" är "träckbräderna vilka äro la." Å andra sidan äro "se inor", "stroppa" eller "ha iga kalla dem för "lärkor" också "loflina" eller "lån det ligger större eller m en. Vid starkare väder "sr en liden bid sejel ä udbr n resten ä samman vren o f Vid av och påsegling av mö att stå rakt mot jorden . öllan och stanna den preci

der skyddsräcken. När säckarna upphissas tog möllaren och höll fast i ett rep som hängde vid sidan. Så snart han det gjorde "snode" drakedjan sig runt om en axel och säcken drogs upp så länge möllaren höll i repet. I drakedjans ände var en större järnring vari järnkedjans andra ringa kunde "lua" med den lades "ränsnära" om "säckmongen."

"Näste nedersta möllelofte" var till man inkom från smecken genom två "haldorra" Inkomna ser vi "sijelejen" eller sieleen" med snedfyllningstimmer rundt om för att styrka själva möllans grova timmerstomme. I loftet ser vi "stenbjelken unger kvarnstenarne" med pudan" vari stubbetappaen e fästet" naturligtvis är ändtappen rund och vridbar. Stubben går nemligen upp genom "nästa loft" eller golled i möllan opp ti andra loftet. "Andre mölle loftet" kallad "kvarnlofte" eller steenburbann" som överste rummet kallats i äldre tid kommo vi genom en smal trappa vid ena sidan. Vid alla sidor se vi även här "siele o sniddstufvor" mellan möllans bestanta timmerstomme. Även här finnes det två "haldorra" strax utan^{om} ser vi hjäken som takskydd. Här vid dessa dörrar finnes ej någon smäck men möllaren kan dock direkt från vagnarna upphissa "möllesäckarna" till detta loft om han så önskar.

"Ajselen" eller Axelen är gjord av ett stort grovt gammalt eketrä nära en aln i fyrkant. Den går utom möllans framsida med ett fyrkantigt "hoved" vari huggits stora fyrkantiga hål till

ACC. NR **M. 10648:82.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

mölle "armarne" vilka den ena sitter till hela sin tjocklek för om den andra och äro således ej sammanhakade. Det yttersta hålets innerkant är något (obetydligt) in i innersta hålets ytterkant så att armarna skall kunna stadigt sammankilas. I dessa hål äro de grova furustockarna eller de s.k. "möllearmarne" eller "hjärtbalkarna" genom "trädde" och mycket säkert fastkilade i det fyrkantiga med flera grova järnbeslag sammanhållna med grofva skruvor för att styrkta mölle "ajselhofvede". Dessa hjärtbalkar måste vara omsorgsfullt fastkilade så att ^{de} ej "rocka" det aldramins- ta ty då "gnafva" de sig fort lösa och "smälla of." På dessa möllearmarne äro möllevingarne lika säkert "fastkilade". Vingarna bestå av "spiror" vid vars sida "häckvärked" är fästad. Å dess ena sida äro de s.k. "träckbräderna" vilka äro påfästade i häckvärket med s.k. "vorla." Å andra sidan äro "sejlen" fästade på häckvärket med "slaglinor", "stroppa" eller "hanka" som lägges "ud om kröfsa" (somliga kalla dem för "lärkor") eller "sporre." "Sejlelinan" kallas också "loflina" eller "lånsvick" och "höglina," allt eftersom det ligger större eller mindre del segel utbredd på möllevingen. Vid starkare väder "snos segelen i sammaen so add i blann borre en liden bid sejel ä udbred på möllevingen tätt norre ve ajsele resten ä samman vren o fast bungen runt om möllevingearmarna." Vid av och påsegling av möllevingarna måste möllaren hava vingen att stå rakt mot jorden. Som det ej är så lätt att stå bakom möllan och stanna den precis som den bör stå

har möllaren en järnhake fäst på en trästång tre alnar lång kallad "Klå" eller "klo"- eller "båshage" vilken de begagna när de skall taga fatt vingarna och stanna dem på passande ställe. När de skall segla om måste möllarne också klättra upp i möllevingen. Vid sådana tillfällen hände det ofta att möllan gav sig trots pressen i gång så att möllaren måst följa med runt om. Var det då ej någon annan möllare tillstädes hände också olycka derigenom.

Mölleaxeln ligger vid "vingefångs" eller framsidan i ett stenlager gjord av blåaktig hård granitsten som kallas "löp" eller "sölsten." I denna sölsten går axeln runt, den är i "löped" förstärkt med grova infällda järnskenor kallade "slideskinnen" så att den ej skall slitas oval eller "ojämd." Sölstenen stödes underst af "pudån" och vid begge sidor derom av grofva trä kallade "mankaträ" eller "mannekor". Axeln kvarhålles i "söllagred" av "väderbjörnen" ("värbjörnen"), och under väderbjörnen går ett groft stödje träd ner genom loftet till nedersta bjelklagret under nedre rummet. Den andra ändan av mölleaxeln hade i äldre tider en tapp gjord på axelen senare var den försedd med en järntapp som gick i ett trälager kallas "lettebjörnen" vilket satt över "Jöken" vid möllans baksida.

På den grova fyrkantiga ekeaxeln sitter det stora "kronhjuled" säkert fastkilad. Detta trähjul har ekar kallade "armar" kallas också "schollstycke inom "stötringen" vari trækuggarna

sitta på dess båda sidor. Dessa borde helst vara gjorda utav a-
venbok om sådant träslag som är sällsynt kunde erhållas. Det dug-
de ej att detta var ett järnhjul med järnkuggar. Då några trækuggar
"ströj" (gick sönder) skulle möllaren själv kunnagöra andra och
insätta dem i hjulet. Ute på detta stora trähjulsovankant, kug-
garna sutto som ovan nämts på dess sidor, var prässringen place-
rad. Den gick nästan runt om hela hjulet och var gjord av starkt
pileträdsom lättare grep fast och håll säkrare än annat träslag
ty pileträet blev ej glatt. Prässringen var ju ledbar och försedd
med ledgångar. Ovanpå prässringen låg präss bommen som var av
eketrä och försedd i ena ändan med ett block av trä vari gick
ett "ref till boltan." Prässen reglerades av en s.k. "bolta".
Den var fästad på ett "sieleej" och derpå var dels fäst repet
från pressbommen dels ett annat rep som gick genom alla loften
ner mot möllefoden så att möllaren var som helst kunde komma åt
detsamma. När möllaren drog i prässlinan "lättnades" pressen och
möllaren drog i prässlinan "lättnades" pressen och möllan drogs
av vädret. När möllaren slatt prässlinan föll prässen på stora
draghjulet och "bromsede" då möllan. Genom någon anordning behöfde
ej möllaren jämt stå och hålla uppe pressen.

"Spillbjelken" är av eketrä och på den sitter låsen fast-
satt med . "bålta" och låsen stödes med en "spillstång" av "bir-
keträ" (björketrä). I låsen springer "drajern" som kan lyftas
upp ~~xxx~~ ur trækuggarna så kvarnstenarne stanna ändock möllan går.

"po de under drefved" (ett kugghjul av järn) kallad "träckjärn" fastkilad som går i kugg med kronhjuled. I nedersta ändan har "drefvehjuleds" "ajsel" en klyfven gaffel kallad "klö" som går igenom sejlhalled (i löparekvarnstenen) och "klufver ofver sejled" järnet som uppbär löparestenen så att den inte går "stomt imod liarrestenen för do kan möllan inte dra dom." I liggare kvarnstenen är ett "holl" vari slagits en "pileträtoll" och genom denna tråttåll går "sejlnålen opp i ~~xi~~ it holl mitt i sejleds ungersia." Sejled är av järn och ligger mellan kvarnstenarna i ett hugget hack i löparstenen så djupt att det ej "skrubbar imod ungerliarestenen." när möllan drager överkvarnstenen som blott vilar på sejled. För att ej sejled skall "lua" runt imellan kvarnstenarna måste "hacket" i ovanliggaren hava skarpa kanter ty om ovanliggaren stenen drages runt av sejled varpå ovanstenen blott hållas kvar genom sin tyngd.

"Sejlenålen" vilar med sin undre ända i en järnpanna av stål som sitter i en "skrupanna af järn" som vilar ovanpå en "brohäst" gjord av eketrä. Denna brohäst har sitt fäste med två "stroppa" kallade "brostroppa" vilka äro fästade på stenbjelken. I stropparna är det hål till brohästen i vars ena "änne" är fäst ett lettverk och i den andra ändan kilas den upp och ner med träkila varigenom överliggarekvarnstenen löftes och sänkes så att kvarnen maler "hårare", eller mindre hort. Lettvärket går igenom loftet"opp po kvarnlofted" deri sitter en stång med ett rep som

ACC. NR M. 10648:86.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

går ner i "nästa" (understa) rummed der det i ändan" ov reved
hänger lettan" bestående av en tung sten eller och en gammal stor
kanonkula av järn. Jag har en sådan kanonkula som suttit som let-
ta i Maglarps stubbemölla i min samling å Trelleborgs museum.
På "oversta" loftet ligga "slinketrä" gjorde av furuträ. Derpå
står "ringkared" eller "stenkared" vari kvarnstenarne äro place-
rade. Stenkared kan söndertagas och sammanhållas med "träslåsa".
Mitt för der njöled faller ner "sidder ett skuddespjell" Ovanpå
stenkared sidder po mitten en rist vari sidder en sko "som på
var sida omgives av "deckseln." På skoen sidder "skoslaved" som
slår "ud säen so add den ränner norr i kvarnens öja eller sejle-
holled." Ovan om risten "siddersäbingen försedd med ett spjäll."
som öppnas och tillslutes mer eller mindre allt eftersom man vill
"ad säen ska ränna of säbingen vorri den stöves." Udan om skoen
på andra sidan om träckjärned "sidder der po risten en träkomm
(kamm) me tappa po." I ristens ena ända sitter en trätapp "me
holl i" deri sitter ett rep kallad "spennaren" detta går över
kammen och är fäst i skoens ena ända (=genom ett hål).

I samma sko sitter ett rep kallad "skosnorem" som går över
ristträed och "stenträed" ut i en "trelle" till en spennare.

Trossträdan vilar på sielejed och "stenträed" På trossen
är en "pall" till att sätta "säsaäckarne po do de ska timmes i
säbingen."

ACC. NR M. 10648:87

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Inne i kronhjulet på stötringen springer en valstrilla till hissinrättningen. I andra ändan af dess träaxel sitter kranshjulet med fyra arma. På detta trähjul sitta tolf saxa och i dem löpa under bommen en lina igenom hela möllan. Då möllaren drager i denna lina som går runt således då den vid ena sidan drages ner går linan upp vid andra sidan. Genom denna anordning kan möllaren lätt vid vindstilla själv draga upp en möllesäck från vagnarna. Genom en balansstång med ett rep i bortsista ändan kan valstrissan hållas till kronhjulet då möllan är i gång så att hon då drager säckarna upp, såväl inne i möllan från "näste loftet ti det öste" eller från vagnarne till snäcken eller upp till dörrarne vid jöken. "Oppe i mölletoppen ve tagåsen" hänger också ett träblock deri en "refline" som går runt omkring stora mölleaxeln. När möllaren drar i repet vrider det sig om axeln så att möllan då också drager upp sädessaäckerne. Då ej denna lina begagnas upphänges den på "spillstången."

"Meltudan (som skulle varit före etter kvarnbeskrivningen) var varigenom det malda mjölet utkommer har dubbla spjell och étt "forkle" eller förkläde för om med två kroga att hänga "melsäcken po" och krog i en snor. I snoren sitter det också en "träspännare till att utspänna melsäckanne med som kan hållas fram och tillbaka. På tudan ligger möllarens ende verktyg (när han mal; annars när han reparerar måste han ju hava flera olika slag)

ACC. N:R M. 10648: 88.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"melstöden" - gjord av aspeträ (för att vara lätt) den begagnas till att sammanstöta mjölet i säckarna.

I gamla dagar då det begagnades pungabalansvåg hängde den på stenspelken. Den bestod av en flat träskiva som hängde i fyra rep på en vågstång av jern varå huggits viktmärken. I andra ändan av vågstången fanns en järnkula. Som vikter begagnades del en sten som hängdes på vågstången dels en järnvikt som flyttades fram och åter å järnvågstången.

Sölstenar har jag flera i trädgårdsstenröset. Jag har ofta satt unga arkeologer i bryderi då de påstått dem vara stenåldersslipstenar. De hava naturligtvis aldrig hört omtalas någon mölle sölstén som är lika glatt och hålslipad som den vackraste stenåldersslipsten.

Vid reparation av mölle foden eller mölle stabben skruvas hela möllan upp så att den ej vilar på saxträden. Detta sker genom att man sätter en kraftig trädomkraft med två grova träskruvor av cirka 10 cm. grovlek under varje hörnstölpe i mölleskrovet. Först lägges ett grövre träd på marken vari gjorts hål till skruvorna så att de ej skall glida av ty hålet fick ej gå genom under träplankan. Domkraften lades nu deröver och från domkraften sattes grova trästockar upptill mölleskrovet. Sen skruvades jämt på alla åtta träskruvarne så att möllan löftades i vädret så att man kunde reparera fotträden.

ACC. N:R M. 10648:89.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Möllaretullen efter Lars Persson i Fjerdingslöf.

1879, 2 kappor af tunnan (ej så nogt)

1882. Sedan alla fingo vågar togs det efter vigtt. 1 skålpund på pundet. (nogare ty de flesta hade vägt) Många gånge om nätterna syntes eld följa med vingarna som om det var ett garnstycke på en haspa. Stannades möllan brände det rätt i vädret på övers- ta vingen. Lars Persson har sett det po Kronetorp möllan (1882) och Södra Virestad möllan senare (1913)

S:t Tomasdagen skulle möllor vara obegagnade av möllarne ty då skolle tomten få sin mäld färdig.

"Möllarn mal

Hannen gal

gåsen sior kjä, kjä, kjä,"

Om havregrynsmalning se sidan 99-100 i Skytts Härad I & II upplagan.

Möllare gåta.

"Står och larmar

Brer ud armarne

Sig förbarmar

över svultna tarmar."

Möllare ordstäv:

"Ingen är ärligare än möllaren

ty han lämnar tomsäckarna igen."

ACC. N:R M. 10648:90.

Man får ja så dit man kommer
Sa tjufven som stal på möllan."

Innan det kunde bryggas dricka måste maltet malas.

Maltmalningsgåta.

Då det i äldre tider maldes malt om kvällarna på de s.k. maltkvarnarne, vilka drogos för hand, var det ett rätt både stuf och mödosamt arbete. Man skulle nämligen på älsta sorten der det ej var svingel och bing eller de som drogos med en i loftet och i ytterkanten fastgjord stång vara rätt påpasslig om man skulle med vänstra handen taga maltet och lägga i kvarnögat innan den derom rundgående dragstången kom och slog till handen så att maltet flög ut på golvet.

Ehuru det var rätt knepigt så hade de likväl tid att dikta roliga gåtor derom som om allt arbete der skulle utföras i gamla dagar. De flesta gåtorna var ju lite syniska men flickorna sade dem utan att en enda gång tänka något illa dervid utan att anses sig vara fula - - En kvarn gåta lyder:

"I natt har jag vakat
I holed har jag rakat
Rägt me två grena
O smäckt me två stena
O gumpad me räfven
O hängt etter me lännorna."

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 10648:9/

Uttydning när de står och maler malt med handkraft på de gamla handkvarnarne.

Drickatunne gåta:

"Drynta lå i bänken

O Trols sto forr stänken

So stack han hinge po sin pifvernicks

So hinges vått förgicks."

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En rolig visa berättad av fru Olof Anders Edinburg, Fru
Alstad. **10648**

Titt nu hit go vänner ! Ja dom alle känner.
Här ä fäste män, O feste mör, sann.
Här e många, Som vill bli gifta.
Men di ä ukänga, sann, Di vill titt ombytta.
Här ä många ösor, Blann di Smålands tösor
Om dy ej bler bösor(arg) Skaff mann hit sann.
Visan går ti änne, Vi får him nu ränne
O vår nesa vänne, Om i gänn sann.
Vi ä bönnner, I marn ska vi ti håfva.
Ack va könner. La oss rolit sofva.
Jo vi ä raske karra. vi ska sjonga o tralla
Han ska vöss framkalla. Rätt i marn sann.

Eldfästnings rim eller eldsignelse för att det skulle vara glöder
kvar till nästa dag.

Handwritten signature

ACC. N:R M. 10648:93.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I äldre tider funnos ju ej tändstickor och då var det ju en konst att slå eld med flintstålet mot en flintsten så att det blev eld i det så kallade tingert vilket här på orten samlades av den vilta lösa massan av det indre för vandlade träet i gamla stampilar.

Sedan kvinnorna fingo eld torven brann gällde det ju att taga vara på elden så länge som möjligt. Torven höll ju länge eld i glöderna och som det allmänt i äldre tider eldades med torv gällde det att hava glöder på den så kallade "ärnens" fyrhål till nästa dag. Var det blott eldglöder så gick det lätt att med eldpusten blåsa eld på morgnarna i den första elden. Varje kväll gällde det då att fästa elden med torvaska så att torvglöderna kunde finnas på morgonen. Alla torv glödor samlades då på kvällen i en hög över fyrhålet der de betäcktes med torvaska som väl tillklappades och ovanpå högen gjordes ett kors i Jesu namn, och lästes följande eldfästnings rim:

"I mors maska
O i fars taska
Ska i mons mans mus
So sant vara eld till dagens ljus."

Jag har själv sitt mor många gånger fäst elden men hon sade det var för att den ej skulle sprida sig till eldsvåda på husen. Det fanns ju tändstickor i mors tid. Hon hade ju tydligen lärt det i sin ungdom av förfäderna.

Hände det likväl att det ej fanns glöder att börja dagens kokning med var det ej annat än taga en träsko och gå till nabo-
en och låna eld. Häri har vi ursprunget till den gamla julaleken
låna varme då de ofta fingo till svar gå till naboen. Jämför mina
julaleksanteckningar.

Om hednavigseln berättade för många år sen en man i Bösarp
namnet minns jag ej nu, att Asa Thor samman smidde folk med sin
stenhammare, vilken hade skaft av asketräd. Derför kallas gifter-
mål för att de av prästen smides ihop eller bli ^ocapulerade.
Bengt Holmberg i Fru Alstad talade också om det.

Det var en gång en präst och en smed som ackorderade om
vilken som var värst berättades i min ungdom. Prästen påstod sig
vara duktigast ty han kunde sammansmida (Copulera dem) så att en-
dast Gud fader i Himmelen kunde skilja dem åt. Smeden tyckte det
var ingenting han kunde smida stål och järn ihop så att inte ens
fanen i helvetet kunde med sina långa "lusenäjler" plocka det
åtskilt.

Samtal mellan den giftaslystna flickan och hennes fader.
"Kära du min dotter! du, gör mig ingen sorg. Och jag ska ge dej
huset grannt, och det ska stå på torg. Nej far ! jag vill ha man.
får ta honom var ja kan, om det finns någon råd till. Gud ge dej
en galen man, och aldrig någon vis! Som ständigt kommer drucken
hem och piskar dej me ris. Ja, far! ja vill ha man, han må nu
bli hurdan han kan. om det finns någon råd dertill."

Maria Persson född i Domme n:r. 8 berättade vad hon sitt i Syngerskov.

Marie Persson var en gång uppe vid Antonssons mölla och vattnade faderns kor. Vid hemgående kl. 11 på natten möttes först en massa ållonborryar. Då de kommo ner från store Bengta mot kockerännen satt öster om vägen på ett bryn 11 spelemän. Då de kommo reste de sig alla och började spela med detsamma slöto de sig alla i ring omkring det stora bögeträet mellan gilleskrivarens och kockerännen och musiken tystnade tvärt, då flickorna kom fram syntes ingen. Rätt som de gingo över kockerännen och såg tillbaka syntes de ej men i stället såg de å den snedstigen stor vit skepelse (ena en hög man) som sprang mot Domme fälle till vänster om vägen låg ett gammalt hus som kallades porrehuset der skepnaden försvann.

Jens Tysk som bodde hos store Bengta både voro ute en natt rätt som de gingo sågo de något kom. St. B. sade att der kom en stor fulj men. Jens Tysk svor och banna sade en gäflebjel te som flyger. Han blev sjuk och låg flera vickor.

Skov snuvan gick och plockade nödder. En vutepog skulle passa så att ej någon tog dem och skade på flickebarnet (sk sn). Han blev mycket sjuk.

Bengta Lindgren hade en svartkonst bok som blev uppbränd då gården brann i Ugglarp.

Doppe i grytan skedde julafton. Ringde kl. 4 julafton allt arbete slut då.

ACC. N:R M. 10648:96.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Flickan som trampade på brödet en söndag vid Öfvedskloster.
(Fina skor.) Kyrkfolket kom från kyrkan. Flickan sjönk till knäna kunde ej gå derifrån. Då kom kyrkfolket och prästen som manade henne i jorden. Bilden av flickan står vid Övedskloster i en hörna grund som vi ser flickan trampar på en rund (bröd) stenplatta. (Berättad för 10 år sen men så fort att man ej kunde skriva så fort.)

Tattare språket efter Sven Persson Löfgren.

Nu kuta vi = nu gå vi.	Landringen = Landsväg
Bonskir = Bonkåk = bondgård	Byling - snut = polis
Ballerbass = fläsk	Kåka = hus
Häring = sill	Slafhäck = säng
Brolor = potatis	Slava = sova- ligga
Brasa = steka	Snö -Kjora = stjåla
Pan = bröd	Priman-Buckan = en börs
Gapstock = sked	Perka = mössa
Jona Pavan = brännvinsflaskan	En vepa =rock
Paj = snus	Strecklingar =hossor
Snoffelhäcken = snusdosa	Tjuring =kniv
Buro = bonde	Dinka =klocka
Skrasps =gammal käring	Bisterk = ett par skor

Tattareskrift efter Sven Persson Löfgren.

Snuten kutar po landringen =Polisen går på landsvägen. Kas (=löss)

ACC. NR M. 10648:97

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

i mulan (skjortan) grunt (ont) i karo= en , nulilien (inga) stå-
lare (penga) ki(rent) kjack (läns) då är de vast kjack (då är det
grynst att leva)

En grej (häst) och en rylla (vagn) och en myrko (glytt)
och en fjella (tös) och en jycklo(hund) skall vi hafva sen gre-
jor (klarar) vis oss fint.

Va som hon li in välagad köpste blopölse. Litt skitt o litt
snafs till löj o litt möj litt lort men ente allt för stort. På
ditt reseft lava köpsta folk blopölsa.